

Quarterly Journal of Village and Space Sustainable Development

Autumn 2024, Vol.5, No.3, Serial Number 19, pp 20-49

doi <https://doi.org/10.22077/vssd.2023.6181.1176>

Assessing the sustainability of rural tourism destinations from the perspective of the local community; The case study of Neyshabur County

Zahra Mozaffari ¹, Maryam Ghasemi^{2*}

1. Ph.D. Department of Geography, Faculty of Literature and Human Sciences, Ferdowsi University, Mashhad, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Geography, Faculty of Literature and Human Sciences, Ferdowsi University, Mashhad, Iran.

*Corresponding author, Email: magh30@um.ac.ir

Keywords:

1. Introduction

Taking a step in the path of sustainable development of rural tourism requires a comprehensive understanding and understanding of the state and degree of tourism sustainability. The development of tourism activities in different geographical areas, especially in rural areas, is doomed to failure, regardless of sustainability concepts and issues, because the development of tourism only in villages does not lead anywhere and the future of rural tourism activities and fields faces challenges and obstacles. If rural tourism is properly planned and managed with a sustainable approach, it may be the creator or driver of a development process in rural areas as well as the sustainability of local communities in all economic, social, cultural sub-branches as well as tourism activity. Therefore, it is necessary to carry out a scientific and accurate assessment of the sustainability situation in different dimensions, taking into account the sustainable tourism development approach. The best-known tool for measuring the level of sustainability is the sustainability barometer; because this model is a useful tool in creating awareness of the sustainability of tourism and shows the planners and policy makers the direction of changes and the tolerance capacity of the tourist destinations. Therefore, the present study evaluates the sustainability of tourism in villages with potential in Neyshabur County using the barometer model.

2. Methodology

The descriptive-analytical research method has an applied purpose, and it is cross-sectional in terms of time. Information was collected using documentary and field methods. In this study, 13 villages of the city's tourism destination were identified and studied. The unit of analysis is 189 people from rural households who were randomly selected and participated in quantifying the sustainability of rural tourism under three dimensions with 40 indicators including environmental sustainability (16 variables), social (9 variables), economic (15 variables) dimensions. In the analysis of data in order to check the sustainability of rural tourism dimensions from the One Sample T- test, investigating the linear relationship between sustainability dimensions from Pearson's correlation coefficient, non-statistical methods such as sustainability barometer and VIKOR were used to measure tourism sustainability and rank villages in terms of sustainability.

Received:

04/Mar/2023

Revised:

08/Sep/2023

Accepted:

14/Oct/2023

3. Findings

According to the results, the average dimensions of rural tourism sustainability are significantly lower than the theoretical average (3). So that the average sustainability of rural tourism is 2.68. The average sustainability in the social dimension is 2.1 less than the sustainability in the economic dimension 2.25 and environmental 2.45. There is a significant relationship between the dimensions of sustainability of tourism. So that the relationship between ecological sustainability and social sustainability with moderate intensity of the direct incomplete type with 0.49, economic sustainability with social index with moderate intensity of the direct incomplete type with 0.43, environmental sustainability with direct economic sustainability with strong intensity and to the rate is 0.89. The state of sustainability of tourism development in the studied villages shows that the total sustainability score based on people's point of view is 0.26 and is relatively unstable and there is a significant difference between the studied villages in terms of tourism sustainability and in the environmental and social aspect, 92.31% of villages are in relatively unstable condition and 7.7% of villages are in unstable condition. Based on the results obtained from Vikor method, the lowest numerical value of Q is related to the villages of Dizbad Bala and Buzhan, which shows that sustainability indicators in these villages are more favorable than other villages. Considering that the highest numerical value of Q is related to the village of Qaleh Shisheh, it is the most unsuitable village in terms of sustainability

4. Discussion and Conclusion

The results of tourism sustainability based on the barometer method showed that the natural ecosystem welfare score is 0.26 and human welfare is 0.26. This shows that from the point of view of the local people, the sustainability of the human welfare system and ecosystem welfare is low, and tourism development in the studied villages is at a relatively unstable level. In fact, from the point of view of local people, the degree of stability of the system is low, and the development of tourism in the villages of the city's tourism destinations is relatively unstable. Despite the existence of instability in various dimensions in tourism destination villages, laws, policies and programs are being carried out without paying attention to the sustainability category. Therefore, in order to minimize the negative effects of tourism development in specific destinations and maximize positive goals, it is necessary to create a balance between the needs of visitors, tourism industry, environment and local communities.

How to cite this article:

Mozaffari, Z., & Ghasemi, M. (2024) Assessing the sustainability of rural tourism destinations from the perspective of the local community; The case study of Neyshabur county. *Village and Space Sustainable Development*, 5(3), 20-49. [10.22077/vssd.2023.6181.1176](https://doi.org/10.22077/vssd.2023.6181.1176)

فصلنامه روستا و توسعه پایدار فضا

دوره پنجم، شماره سوم، پیاپی نوزدهم، پاییز ۱۴۰۳، شماره صفحه ۲۰-۴۹

<https://doi.org/10.22077/vssd.2023.6181.1176> doi

ارزیابی پایداری مقاصد گردشگری روستایی از دیدگاه جامعه محلی؛ مورد مطالعه شهرستان نیشابور

زهرا مظفری^۱، مریم قاسمی^{۲*}

۱. دانش آموخته گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران

۲. استادیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران

* نویسنده مسئول، ایمیل: magh30@um.ac.ir

چکیده:

گام برداشتن در مسیر توسعه پایدار گردشگری روستایی نیازمند درک و شناخت جامع از وضعیت و درجه پایداری گردشگری است، مدل بارومتر ابزاری مفید در ایجاد آگاهی از وضعیت پایداری گردشگری است چرا که به برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران جهت تغییرات و ظرفیت تحمل‌پذیری مقاصد گردشگری را نشان می‌دهد. از این رو پژوهش حاضر به ارزیابی پایداری گردشگری در روستاهای دارای پتانسیل شهرستان نیشابور با استفاده از مدل بارومتر می‌پردازد. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و از لحاظ هدف کاربردی، از لحاظ زمان مقطعی است. گردآوری اطلاعات با استفاده از روش‌های اسنادی و میدانی بوده است. در این مطالعه ۱۳ روستای مقصد گردشگری شهرستان شناسایی و مورد مطالعه قرار گرفت. واحد تحلیل ۱۸۹ نفر از خانوارهای روستایی است که به صورت تصادفی انتخاب و در کمی نمودن پایداری گردشگری روستایی ذیل سه بعد با ۴۰ شاخص مشارکت نمودند. بر اساس روش بارومتر ارزش پایداری در طیف لیکرت در بعد اجتماعی ۲/۱ اقتصادی ۲/۲۵ و زیست محیطی ۲/۴۵ و کمتر از حد متوسط و پایین ارزیابی شده است. همچنین میانگین پایداری گردشگری روستایی در روستاهای مقصد گردشگری ۲/۶۸ است. نتایج بارومتر پایداری پرسکات آلن نشان داد امتیاز شاخص رفاه اکوسیستم طبیعی و رفاه انسانی ۰/۲۶ می‌باشد. در واقع از دیدگاه مردم محلی درجه پایداری سیستم پایین بوده و توسعه گردشگری در روستاهای مقصد گردشگری شهرستان در سطح نسبتاً ناپایدار قرار دارند. بین روستاهای مطالعه شده از لحاظ پایداری توسعه گردشگری تفاوت معناداری وجود دارد. به طوری که روستای بوژان و دیزباد بالا بالاترین درجه پایداری و روستاهای قلعه شیشه و اسحاق-آباد از کمترین درجه پایداری برخوردار هستند.

واژگان کلیدی:

پایداری، گردشگری روستایی، بارومتر پایداری، شهرستان نیشابور.

تاریخ ارسال:

۱۴۰۱/۱۲/۱۳

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۰۶/۱۷

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۷/۲۲

۱- مقدمه

در حال حاضر صنعت گردشگری گسترده‌ترین صنعت خدماتی جهان محسوب می‌شود، که در سطح محلی تا بین‌المللی، در جوامع روستایی و شهری و در حوزه‌های مختلف تاریخی، تفریحی، طبیعی و فرهنگی و ... بسط یافته است (کوئنس و همکاران^۱، ۲۰۱۸) و در سال‌های اخیر نیز به عنوان یک فعالیت چند بعدی و چند وجهی سبب رشد و تسهیل در تجارت بین‌المللی و توسعه اقتصادی دنیا شده است (محمودی و همکاران، ۱۴۰۱، ۳). در بین گونه‌های مختلف صنعت گردشگری، گردشگری روستایی شامل هر فعالیت گردشگری است که توسط جمعیت محلی سازماندهی و انجام می‌شود و از منابع گردشگری محلی (طبیعی، فرهنگی - تاریخی، انسانی) و همچنین موقوفات و سازه‌های گردشگری از جمله پانسیون - ها و مزارع گردشگری کشاورزی بهره‌برداری می‌کند (کریسیون و همکاران^۲، ۲۰۲۲، ۴). گردشگری روستایی با ایجاد تحولات وسیع اجتماعی و اقتصادی در بسیاری از کشورهای در حال پیشرفت به عنوان نوشاروی اقتصادی نواحی روستایی، بالابرنده قابلیت زیست در نواحی دور افتاده، محرک تجدید حیات سکونتگاه‌ها، بهبود دهنده شرایط زندگی جوامع روستایی (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۹، ۳)، کاتالیزوری برای بازسازی و توسعه اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی (مودودی و همکاران، ۱۳۹۴، ۲)، حمایت‌کننده از اقتصاد ضعیف نواحی روستایی، فراهم‌کننده زمینه اشتغال محلی و درآمد، تبلیغ و بازاریابی صنایع دستی، کسب درآمد ارزی، تأثیر چندگانه بر سایر فعالیت‌های اقتصادی روستا، بهبود زیرساخت‌ها، حفاظت از میراث فرهنگی و تبادل فرهنگی بین گردشگران و ساکنین محلی در نظر گرفته می‌شود (سانیزارس و همکاران^۳، ۲۰۱۴، ۸۹).

اما توسعه کنترل نشده و غیر استراتژیک گردشگری ممکن است اثرات منفی مانند: آلودگی منطقه به دلیل احداث امکانات و تجهیزات گردشگری، آلودگی هوا، آب، خاک، آلودگی صوتی، تخلیه مناطق طبیعی و کشاورزی، تخریب گیاهان و جانوران، تخریب چشم‌انداز، همچنین بناهای تاریخی و فرهنگی، به هم ریختگی فضا، تخریب اشکال زمین‌شناسی، ازدحام بیش از حد فضاها و تأسیسات عمومی، اختلال در شیوه زندگی افراد محلی، افزایش قیمت املاک، نگرانی‌های امنیتی، آسیب محیط زیستی، افزایش تولید زباله و استفاده فشرده از منابع را به وجود آورد. شدت و منشأ تأثیرات منفی به عوامل مختلفی بستگی دارد که پایداری گردشگری را نه تنها از نظر زیست محیطی بلکه از نظر اجتماعی و اقتصادی نیز متأثر می‌سازد (مارتینز و همکاران^۴، ۲۰۱۹، ۱۶۵-۱۶۶). لذا توسعه فعالیت‌های گردشگری در فضاهای مختلف جغرافیایی خصوصاً در نواحی روستایی، بدون توجه به مباحث و مفاهیم پایداری، محکوم به شکست است. چرا که توسعه گردشگری صرف در روستاها، راه به جایی نمی‌برد و آینده فعالیت‌ها و عرصه‌های گردشگری روستایی را با چالش‌ها و موانعی رو به رو می‌سازد (رحیمی‌پور و همکاران، ۱۳۹۹، ۹۳). اگر گردشگری روستایی با رویکرد پایداری به نحوی مناسب، برنامه‌ریزی و مدیریت شود، ممکن است خالق یا محرک یک فرایند توسعه در نواحی روستایی و نیز پایداری جوامع محلی در تمامی زیر شاخه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و همچنین فعالیت گردشگری باشد (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۶، ۳)؛ توسعه پایدار گردشگری، رویکردی است که برای توسعه گردشگری؛ به ویژه در مناطق روستایی که وابستگی گردشگری و محیط زیست در آن مشهود است، مورد توجه قرار می‌گیرد (بحرینی، ۱۳۹۹، ۵۳). اما گردشگری روستایی زمانی پایدار خواهد بود که از نظر اقتصادی سودآور باشد، و ضمن تنوع‌بخشی به اقتصاد موجب اخلاص در صنایع مهم نشود، فرصت‌های معیشتی و درآمد را برای مردم محلی فراهم کند و تا آنجا که ممکن است از نیروی کار و مواد محلی بهره‌بردارد. از نظر محیط زیستی نیز

¹ Koens et al

² Craciun et al

³ Canizares et al

⁴ Martínez et al

منابع طبیعی را حفظ و حتی افزایش دهد، اکوسیستم را مختل نکند و استفاده از منابع تجدیدپذیر و انرژی پاک را ترویج کند. همچنین از نظر اجتماعی فرهنگی بتواند سنت‌ها و صنایع دستی محلی را حفظ کند، خلاقیت را در هنر ایجاد کند، برابری جنسیتی، فرصت برای جوانان و احترام به حقوق مردم بومی را ترویج کند و در نهایت رفاه نسل آینده را مدنظر قرار دهد (صادقی و موسوی فرد، ۱۳۹۹، ۸۸). به عبارت دیگر، گردشگری پایدار به عنوان زیر مجموعه توسعه پایدار باید بتواند نیازهای گردشگرهای زمان حال و جوامع میزبان را برآورده کند و در عین حال فرصت‌ها را برای آینده بسط و گسترش دهد و منابع را به گونه‌ای مورد استفاده قرار دهد (زنگنه‌اسدی و همکاران، ۱۳۹۹، ۴۸)، که هم زمان با حفظ ارزش‌های فرهنگی، فرایندهای اکولوژیکی، تنوع زیستی و سیستم‌های پشتیبان حیات، به نیازهای اقتصادی، اجتماعی و زیباشناختی نیز پاسخ دهد (فرهاد یونکی و حسن‌زاده، ۱۴۰۰، ۳۳). برای رسیدن به این مهم ضروری است با در نظر گرفتن رهیافت توسعه پایدار گردشگری ارزیابی علمی و دقیقی از وضعیت پایداری در ابعاد مختلف (اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، محیطی - کالبدی و مدیریتی، نهادی) به عمل آید (اکبری سامانی و همکاران، ۱۳۹۲، ۳۳). در اینگونه بررسی، می‌توان تأثیراتی که هر یک از ابعاد بر توسعه پایدار مناطق دارد، به طور جداگانه مورد توجه قرار داد. در این میان، مطابق نظر بلن (۲۰۰۶) بهترین ابزار شناخته‌شده برای سنجش سطح پایداری مدل بارومتر پایداری است؛ زیرا این مدل ابزاری برای اندازه‌گیری حرکت به سوی گردشگری پایدار با استفاده از شاخص‌های انسانی و زیست محیطی است (آرایجو و همکاران، ۲۰۱۳، ۱۶۶). با توجه به آنچه ذکر شد مطالعه حاضر در تلاش است، شاخص‌های مختلف پایداری گردشگری روستایی در ابعاد مختلف را بررسی تا موقعیت پایداری روستایی از منظر بارومتر پایداری مشخص شود.

در بین شهرستان‌های استان خراسان رضوی، شهرستان‌های مشهد، نیشابور و سبزوار به ترتیب بیشترین جاذبه و حجم گردشگر را به خود اختصاص داده‌اند (پژوهشکده گردشگری، ۱۳۹۵، ۴۶). شهرستان نیشابور در مجاورت شهرستان مشهد، با رتبه دوم به لحاظ جاذبه‌ها و گردشگر، از جایگاه ویژه‌ای در استان خراسان رضوی برخوردار است. بر اساس آمار سازمان گردشگری شهرستان نیشابور در بهار ۱۴۰۱ حدود ۶۴۸ هزار نفر گردشگر از اماکن مختلف شهرستان دیدن کردند که بالغ بر ۹۷ هزار نفر از آثار تاریخی و فرهنگی (آرامگاه‌های خیام، عطار، کاروانسراها و سایر ابنیه تاریخی)، ۳۴۳ هزار نفر از بقاع متبرکه و اماکن زیارتی نظیر قدمگاه رضوی، امامزاده محروق و بی‌بی شیطیه، ۸۴ هزار نفر از آثار دست‌ساز نظیر مسجد چوبی و مجموعه حیات وحش چشمه خسرو و ۱۲۴ هزار نفر از جاذبه‌های طبیعی نظیر روستای هدف گردشگری بوژان و آبشار درود بازدید کرده‌اند (سازمان گردشگری شهرستان نیشابور، ۱۴۰۱). اما علی‌رغم وجود پتانسیل و ظرفیت‌های بسیار در روستاهای شهرستان نیشابور در زمینه گردشگری (مذهبی، تاریخی و فرهنگی، طبیعی، سلامت و ورزشی و تفریحی) صنعت گردشگری در روستاهای دارای پتانسیل با موانع و چالش‌های متعددی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، اکولوژیکی و نهادی مواجه است (سازمان گردشگری شهرستان نیشابور، ۱۳۹۷). در حالی که با توجه به آسیب‌پذیری شدید اقتصادی و بی‌ثباتی منابع درآمدی در برابر نوسانات اقلیمی طی سال‌های اخیر، محدودیت اشتغال و نداشتن فرصت‌های شغلی متنوع، بیکاری آشکار و پنهان، کاهش بازده سرمایه در بخش کشاورزی طی سال‌های اخیر و مهاجرت نیروی انسانی جوان و جویای کار و غیره، گردشگری و به خصوص گردشگری پایدار روستایی می‌تواند نقش مهمی در توسعه پایدار این شهرستان ایفا کند (سازمان گردشگری شهرستان نیشابور، ۱۳۹۷). چرا که گردشگری پایدار به دنبال تعادل و توازن میان اقتصاد، اجتماع و محیط‌زیست روستایی است تا علاوه بر بهبود و رشد اقتصادی، امکان حفاظت و نگهداشت منابع طبیعی روستایی برای آیندگان نیز فراهم گردد و از تأثیرات مخرب گردشگری در این مناطق کاسته شود (بیات، ۱۳۹۳، ۳۶). با توجه به آنچه ارائه شد برای نیل به توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان نیشابور درک و شناخت جامع از عوامل موثر در پایداری و تبیین پایداری گردشگری، الزامی به نظر می‌رسد. بر همین اساس مقاله حاضر با

¹ Araújo et al

هدف تحلیل و تبیین وضعیت گردشگری روستایی شهرستان نیشابور از نظر پایداری تدوین شده است. با توجه به مطالب ذکر شده سوال اصلی پژوهش به این صورت مطرح می گردد روستاهای مقصد گردشگری شهرستان نیشابور از نظر پایداری در چه وضعیتی قرار دارند؟

۲- بنیان نظریه‌ای

الف - پیشینه تجربی: در سال ۱۹۹۲ در اجلاس ریو به ویژه در قطعنامه ۲۱ برای تحقق رهیافت توسعه پایدار گردشگری^۱ (STD) و ارزیابی پیامدهای آن بر جوامع میزبان اقتصادی و به منظور تحقق رهیافت جدیدی از گردشگری پایدار، ارزیابی عوامل محیطی، فرهنگی و اقتصادی متأثر از عملیات گردشگری، اندازه‌گیری موفقیت در دستیابی به توسعه پایدار گردشگری در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی، ارزیابی همکاری و مشارکت تمام بخش‌های جامعه به منظور دستیابی به توسعه پایدار گردشگری و مواردی از این دست از سوی WTO^۲ و WTTC^۳ ارائه شد که مورد توجه برنامه‌ریزان و پژوهشگران قرار گرفت (اکبری سامانی و همکاران، ۱۳۹۲، ۳۳). با توجه به اهمیت زیاد موضوع پایداری گردشگری در ادامه به پاره‌ای از پژوهش‌ها در این زمینه اشاره شده است (جدول ۱).

جدول ۱- پیشینه و مطالعات مرتبط با پژوهش

نویسنده/ نویسندگان	عنوان	نتایج
کاظمیه و عیدی، ۱۴۰۱	سنجش پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه گردشگری روستایی در استان آذربایجان شرقی	ابعاد اجتماعی فرهنگی گردشگری با میانگین ۰/۵۶۳ از سطح پایداری متوسط برخوردار است. همچنین روستای اشتین با امتیاز ۰/۶۲۴، بیشترین رتبه و روستای توتخانه با امتیاز ۰/۴۹۳ کمترین رتبه را به لحاظ سطح پایداری اجتماعی فرهنگی به خود اختصاص دادند.
کامیابی، ۱۴۰۰	بررسی سطوح پایداری گردشگری در روستاهای هدف گردشگری شهرستان میامی	ارزش پایداری در بعد محیطی ۰/۴۳۵ و در بعد اجتماعی اقتصادی ۰/۴۶۵ است که ابعاد و شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی توسعه از پایداری بیشتری نسبت به بعد محیطی در روستاهای مورد مطالعه برخوردارند، میانگین پایداری کل متوسط و روستای فرومد با ارزش پایداری ۰/۵ بیشترین و روستای تلوبین با میزان ۰/۳۶۵ پایین‌ترین میزان پایداری را در بین روستاهای هدف داشته و در سطح ناپایداری بالقوه (پایداری ضعیف) قرار دارد.
طالبی و خداپناه، ۱۳۹۹	ارزیابی و سنجش پایداری گردشگری از دیدگاه مدیران محلی مطالعه موردی: ناحیه اردبیل	پایداری گردشگری در مجموع در سطح پایداری متوسط قرار دارند و در بین ابعاد بررسی شده، بعد اقتصادی گردشگری از پایداری بیشتری نسبت به ابعاد زیست محیطی، اجتماعی و زیربنایی در روستاهای مورد مطالعه برخوردارند، بین روستاهای مطالعه شده از لحاظ پایداری گردشگری تفاوت معناداری وجود دارد و روستای آلاذیزگه با امتیاز ۰/۶۹ از بیشترین امتیاز پایداری و روستای سردابه با امتیاز ۰/۳۷ از پایین‌ترین امتیاز پایداری برخوردار می‌باشند
رضایی، ۱۳۹۷	ارزیابی میزان پایداری گردشگری روستایی: مطالعه موردی دهستان هوره استان چهارمحال بختیاری	پایداری ابعاد زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی روستاها پایین بود و کمترین میزان پایداری به شاخص آلودگی (با میانگین ۰/۲۰۵)، امنیت (۰/۳۰۵) و منابع سرزمین (۰/۳۱۶) مربوط می‌شد و بهترین وضعیت شاخص‌ها مربوط به افزایش آگاهی (۰/۴۹۷)، جلوگیری از مهاجرت (۰/۴۱۵) و عدالت و رفاه اقتصادی (۰/۴۱۰) بود.
پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۵	ارزیابی شاخص‌های توسعه پایداری گردشگری در جوامع میزبان. مطالعه موردی: شهرساری	شاخص پایداری اکولوژیکی در بازه کمتر مساوی ۸ تا بیشتر از ۱۴ به عنوان ضعیفترین وضعیت از لحاظ پایداری گردشگری در شهر ساری و بعد پایداری اقتصادی با بازه میانگینی قویتر یعنی کمتر مساوی ۱۳ تا بیشتر از ۱۶ دارای وضعیت مناسبتری از دیدگاه شهروندان ارزیابی شده است. همچنین همبستگی درونی بین شاخص‌های پایداری گردشگری شهری در ساری از ارتباط معناداری برخوردار است، که در این بین شاخص پایداری اکولوژیکی با پایداری اجتماعی و سیاسی و اقتصادی ارتباط درونی ضعیفتری داشته است.

¹ Sustainable tourism development

² World Trade Organization

³ World Travel & Tourism Organization

نویسنده/ نویسندگان	عنوان	نتایج
رضوانی و همکاران، ۱۳۹۵	ارزیابی توسعه پایدار گردشگری در مناطق روستایی حاشیه کلانشهر تهران مورد مطالعه: روستای آهار	گردشگری در روستای آهار در هر سه بُعد اقتصادی و اجتماعی فرهنگی و زیست‌محیطی پایداری لازم را نداشت؛ به طوری که ارتباط و تعادلی بین ابعاد سه‌گانه توسعه پایدار گردشگری یافت نشد. به نظر می‌رسد ناپایداری فعالیت‌های گردشگری به این علل باشد: ضعف ساختاری، نبود درک صحیح ذی‌نفعان از توسعه پایدار، فقدان آموزش‌های لازم، موانع قانونی بسیار و برقرار نکردن تعادل بهینه بین منافع ذی‌نفعان.
اکبریان رونیزی، ۱۳۹۵	سنجش پایداری گردشگری در روستاهای هدف گردشگری مطالعه موردی: شهرستان سپیدان	توسعه گردشگری در مجموع در سطح متوسط پایداری قرار دارند که بین ابعاد بررسی شده، بعد اجتماعی - فرهنگی وضعیت پایداری بهتری دارد. همچنین بین روستاهای مطالعه شده از لحاظ پایداری توسعه گردشگری تفاوت معناداری وجود دارد و روستای مارگون بیشترین امتیاز پایداری و روستای ده کهنه پایینترین امتیاز پایداری را دارد.
اکبریان رونیزی و رضوانی، ۱۳۹۴	تحلیل و تبیین پایداری توسعه گردشگری در مناطق روستایی مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان دماوند	توسعه گردشگری روستایی در سطح پایداری ضعیف قرار دارد که البته در بین روستاهای نمونه از لحاظ وضعیت پایداری گردشگری تفاوت معنادار آماری دیده می‌شود. همچنین بین میزان پایداری گردشگری روستاها با معیارهای فاصله از کلانشهر تهران میزان جمعیت و تعداد گردشگران رابطه مستقیم معنادار آماری وجود دارد.
اکبری سامانی و همکاران، ۱۳۹۲	ارزیابی گردشگری پایدار روستایی مورد شناسی: بخش سامان - شهرستان شهرکرد	از مجموع ۴۲ شاخص اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، محیطی - کالبدی و نهادی مورد مطالعه گردشگری پایدار روستایی، ۸ شاخص از دیدگاه مردم و ۱۵ شاخص از دیدگاه مسئولان تأیید شدند. در عین حال، با تحلیل نظرات دو دیدگاه، همگرایی (همسانی) در ۲۵ شاخص و واگرایی (ناهمسانی) در ۱۷ شاخص مشاهده شده است.
وو و همکاران ^۱ ، ۲۰۲۱	ارزیابی مسائل پایداری در توسعه گردشگری: تأثیر نامطلوب و تجزیه و تحلیل در سطح جدی	این مطالعه سعی دارد مجموعه‌ای از مسائل پایداری را شناسایی کند نتایج نشان داد اقدامات «تمرکز» برای کاهش سطوح اثرات اقتصادی (شامل تورم، هزینه خدمات شهری و قیمت مسکن) و زیست محیطی (از جمله آلودگی صوتی و تخریب مناظر طبیعی) باید صورت گیرد. علاوه بر این، دولت ماکائو باید در مورد اکثر مسائل اجتماعی - فرهنگی اقداماتی را انجام دهد. این کار چشم انداز جدیدی را برای دولت برای توسعه گردشگری پایدار فراهم می‌کند.
داور دوست و کاراهان ^۲ ، ۲۰۲۱	ارزیابی گردشگری پایدار روستایی. مورد ناحیه اوزوندره، ارزروم، ترکیه	در این تحقیق از سی و سه شاخص در چهار بعد کیفیت خدمات، امکانات، سیستم مدیریت و نتایج برای شناسایی عوامل مهم برای ارزیابی توسعه پایدار گردشگری روستایی در منطقه اوزوندره استفاده شده است. این مطالعه نشان داد طرح‌های توسعه گردشگری در این منطقه در راستای تحقق اهداف گردشگری پایدار روستایی امیدوارکننده است. علاوه بر این، در موارد شناسایی شده در طول تحقیق، نیاز به توسعه رویکردها و تجارب برای رفع کاستی‌ها و کمبودهای مربوطه وجود دارد.
شی و همکاران ^۳ ، ۲۰۲۰	ارزیابی پایداری پروژه‌های گردشگری در توسعه اراضی روستایی بر اساس مدل تاب آوری	استفاده نادرست یا استفاده بیش از حد از عوامل مختلف وابسته و متقابل، چالشی را برای توسعه پایدار ایجاد می‌کند و نیازمند توسعه یک روش مناسب برای ارزیابی پایداری پروژه‌های توسعه گردشگری روستایی است. انعطاف‌پذیری ابتدا به مبانی پروژه بستگی دارد که شامل جمعیت، صنعت، مکان و زیرساخت می‌شود. دوم، نخبگان محلی برای احیای گردشگری روستایی بسیار مهم هستند. سوم، تیم پروژه باید ظرفیت کافی برای ارائه محصولات و خدمات رضایت‌بخش به گردشگران، تضمین عملکرد پایدار پروژه و برآورده کردن خواسته‌های اصلی ذی‌نفعان را داشته باشد.
هاولیکوا و همکاران ^۴ ، ۲۰۱۹	ارزیابی پتانسیل گردشگری پایدار در تفرجگاه‌های اصلی کوهستان‌های غول پیکر در جمهوری چک	این مقاله روش جدیدی را برای ارزیابی پتانسیل گردشگری پایدار پیشنهاد می‌کند. و پتانسیل کلی مناظر را در مواجهه با اثرات منفی گردشگری بررسی می‌کند. بسیاری از اثرات منفی گردشگری وجود دارد که باعث کاهش پتانسیل کلی گردشگری منطقه می‌شود. نتایج مقایسه‌ای از مراکز توریستی منفرد در این مطالعه تأثیر قابل توجه کاهش بالقوه ویژگی‌ها را نشان می‌دهد. بنابراین ارزیابی ما از پتانسیل توسعه گردشگری پایدار در این منطقه، جنبه زیست‌محیطی اشکال پایدار گردشگری را با شناسایی جدی‌ترین تهدیدهایی که برای حفظ محیط‌زیست در بلندمدت باید از آنها اجتناب کرد، ترکیب می‌کند. نتایج نشان دهنده تأثیر قابل توجه زیرساخت‌ها و مسکن بیش از حد و نامناسب، و همچنین آموزش و قوانین محیطی ناکافی است.

منبع یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

¹ Wu et al

² Davardoust & Karahan

³ Shi et al

⁴ Havlíková et al

مطابق جدول پایداری گردشگری در بیشتر مناطق مورد بررسی در سطح متوسط قرار دارد. همچنین در بین ابعاد بررسی شده، بعد اقتصادی و اجتماعی گردشگری از پایداری بیشتری نسبت به بعد زیست محیطی برخوردارند. بر اساس نتایج ایجاد پایداری بدون تأمین زیرساخت‌های لازم محیطی، اقتصادی و اجتماعی محقق نخواهد شد و تعادل در صورتی می‌تواند در حوزه گردشگری روستایی حاصل شود که تمام نیروهای بر هم زننده تعادل حذف شوند یا نیروهای مخالف بر خنثی کردن آن بپردازند. در این صورت با در نظر گرفتن سیاست‌های پایداری، می‌توان شاهد پایداری گردشگری و به تبع آن گردشگری روستایی باشیم. پژوهش حاضر سعی دارد با ارزیابی شاخص‌های موثر، پایداری گردشگری روستایی را در شهرستان نیشابور مورد ارزیابی و واکاوی قرار دهد تا از این رهگذر با ارزیابی وضع موجود بتوان راهکارها و سیاست‌های ارتقاء پایداری و حرکت به سمت وضع بهتر را ارائه نمود و به توسعه پایدار گردشگری روستایی در سطح شهرستان دست یافت.

ب- پیشینه نظری: پژوهش‌ها درباره گردشگری عمدتاً بعد از جنگ جهانی دوم و با ظهور و رشد گردشگری انبوه گسترش یافته است و طی دهه ۱۹۶۰، گردشگری بنا به ضرورت توسعه به تعادل رسیده که بخشی از الگوی نوسازی به حساب می‌آید. برخلاف تمرکز رهیافت‌های محققین نوگرایی دهه ۱۹۵۰ که شامل "هواداری و حمایت" از گردشگری با نگرش سطحی و یکجانبه است؛ نظریه‌پردازان تئوری وابستگی در دهه ۱۹۶۰ در قالب رهیافت ساختارگرایی و نگرش محتاطانه و "هشدار" به فعالیت گردشگری؛ بر روی اثرات نامطلوب گردشگری متمرکز بودند (پلات، ۲۰۱۵، ۴۳۸). همچنین؛ محققان رهیافت توسعه جایگزین یا تعدیل که بر "اشکال توسعه" گردشگری با جرح و تعدیل دیدگاه‌های قبلی متمرکز بودند، اما در نهایت در رهیافت چهارم، نظریه‌پردازان با دیدگاه دانش مدار در توسعه گردشگری بر "تفکر جامع و کل‌نگر گردشگری به عنوان یک سیستم" تأکید نمودند و بحث زیرساخت‌های گردشگری نیز از دیدگاه اصول پایداری مطرح شده است (جفری و ایکسائو، ۲۰۱۶، ۳۵).

جدول ۲- سیر تحول نظریه‌های توسعه روستایی، توسعه گردشگری و توسعه پایدار

ترتیب زمانی	توسعه	توسعه روستایی	توسعه گردشگری
۱۹۶۰-۱۹۵۰	مدرنیزاسیون	مدل جمعیت و تکنولوژی	دیدگاه طرفدارانه
۱۹۶۰-۱۹۷۰	نظریه وابستگی	اقتصاد سیاسی تغییرات ارضی	دیدگاه محتاطانه
دهه ۱۹۸۰	توسعه جایگزین	توسعه کشاورزی	دیدگاه سازشکارانه
۱۹۹۱ تا امروز	توسعه پایدار	رویکرد معیشت پایدار	دیدگاه دانش‌گرا

منبع عباسی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳-۴

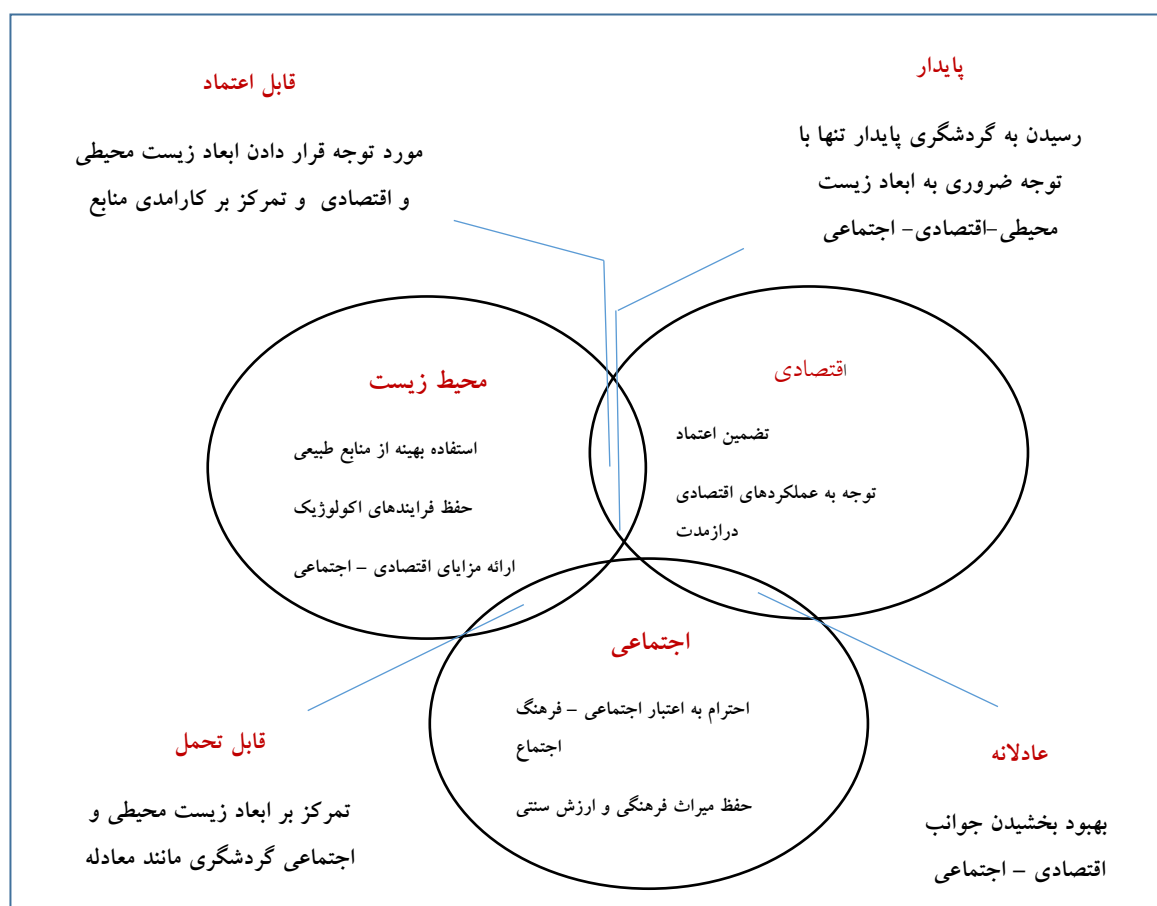
سازمان جهانی گردشگری تأکید می‌کند که الگوهای گردشگری پایدار باید نیازهای منطقه و گردشگران فعلی را برآورده سازند. در عین حال، باید از منابعی که فعالیت‌های مذکور به آن‌ها متکی هستند، محافظت کنند، با توجه به اینکه انجام این کار فرصت‌های آینده را تضمین می‌کند. به این معنا، صنعت گردشگری باید به عنوان یک ابزار اجتماعی و اقتصادی برای توسعه و در عین حال متعادل کردن منافع اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی مورد توجه باشد (هیگینس و دیسیواس، ۲۰۱۸، ۱۵۸). در این رهیافت اصول اساسی توسعه و توسعه پایدار بیش از خود گردشگری و اجزا و عناصر

¹ Polat

² Jafari & Xiao

³ Higgins & Desbiolles

آن مدنظر است، چرا که در رهیافت توسعه گردشگری پایدار، گردشگری به مثابه چرخه‌ای برای توسعه پایدار قلمداد می‌شود (از کیا و کامور، ۱۳۹۲، ۱۱۱)، که نه تنها بستری را جهت ارضای نیازهای متنوع طیف بزرگی از گردشگران همسو با ظرفیت‌های گردشگری و جایگاه عملکردی هر یک از مقصدها در مقیاس ناحیه‌ای / ملی فراهم می‌نماید، بلکه به واسطه‌ی تعادل در انتشار فضایی عوامل برانگیزاننده رشد و توسعه، شماری انبوه از جوامع میزبان مستقر در قلمرو جغرافیایی مقصد را نیز از تحولات و منافع توسعه گردشگری متأثر خواهد نمود (تقوایی و غفاری، ۱۳۹۶، ۸۳). مطابق شکل (۱) ابعاد پایداری به جنبه‌های زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی توسعه گردشگری اشاره دارد و باید تعادل مناسبی بین این سه بعد ایجاد شود تا پایداری بلندمدت آن تضمین شود (ضرغام بروجنی و صداقت، ۱۳۹۷، ۱۷۲).

شکل ۱- ابعاد توریسم پایدار

منبع: سوکاری و همکاران، ۲۰۱۹، ۱۰۷

تأثیر گردشگری بر محیط روستا می‌تواند مثبت و یا منفی باشد (فرریرا و همکاران، ۲۰۲۰، ۲۹۲-۲۹۵):

الف- بعد زیست محیطی گردشگری پایدار روستایی: محیط مهمترین مأخذ گردشگری از نظر کیفیت، تنوع و توسعه گردشگری است. یک محیط محافظت نشده و توسعه نیافته پیامدهای منفی برای همه ذینفعان دارد (شارما، ۲۰۱۹، ۴).

¹ Cucari et al

² Ferreira et al

³ Sharma

توسعه گردشگری در مناطق روستایی در بر دارنده فعالیت‌های زیادی می‌باشد که می‌تواند اثرات زیانباری بر محیط پیرامون ایجاد نماید. مواردی همچون آلودگی آب، تولید زباله توسط گردشگران، زیان‌های زیست محیطی حاصل از تخریب زمین‌ها و آلودگی هوا و صدا ناشی از حرکت اتومبیل‌ها، کاهش طراوت هوا، وندالیسم، عدم رعایت بهداشت، نابودی زیستگاه‌ها و گونه‌های گیاهی و جانوری، بهم خوردن تعادل و نظم اکولوژیکی محیط، تغییر کاربری اراضی به خصوص اراضی کشاورزی، کاهش ارزش‌های زیبایی و معماری، از بین رفتن چشم‌اندازها، فرسایش خاک، از بین رفتن باتلاق‌ها، خشک‌شدگی یا آلودگی آب‌های زیرزمینی و به خطر افتادن بهداشت و سلامتی ناشی از شبکه‌های ناکافی دفع زباله و فاضلاب نیز از عوارض گسترش گردشگری در روستاها است که اثرات نامطلوبی بر محیط زیست برجای می‌گذارد (راستای و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۴)، از طرفی سفر به روستاهای گردشگری پذیر بیش از هر چیز نیازمند توسعه زیربنایی مانند راهسازی، ایجاد هتل و امکانات مشابه می‌باشد که اجرای اینها موجب بهره‌برداری بیشتر از منابع طبیعی و نیز کل محیط زیست خواهد شد. همچنین رشد گردشگری باعث افزایش میزان تقاضای انرژی می‌شود و معمولاً تخریب محیط زیست را در بر دارد (پریمانیک و اینگادیجایا، ۲۰۱۸، ۲).

بنابراین توسعه پایدار زیست محیطی گردشگری روستایی رهنمونی جهت مدیریت و برنامه‌ریزی کلیه منابع قلمداد می‌شود، به طریقی که بتوان نیازهای اقتصادی و اجتماعی را برآورده ساخت و همگنی فرهنگی و سیستم‌های حفاظت زندگی را همراه با افزایش عدالت و مساوات در توسعه، بهبود کیفیت زندگی جوامع و به وجود آوردن کیفیت برتر محیط زیست ایجاد کرد. بهبود مدیریت زیست محیطی تسهیلات گردشگری برای کاهش آسیب‌های آن گام اول جهت نیل به اهداف توسعه پایدار گردشگری می‌باشد. انتخاب و طراحی مناسبترین سیستم‌های آب و شبکه فاضلاب، ارائه راهکارهای فنی جهت دفع مواد زاید جامد، راهکارهای فنی در مورد آلودگی هوا و صدا، جانمایی ساختمان‌ها، بناها و تسهیلات و ارائه راه‌حلی در خصوص انتخاب، طراحی و مدیریت پارک‌ها و رعایت استانداردهای طراحی، ساخت، کنترل و توسعه از جمله مطالب مورد بحث در این موضوع است (ناصر و تقوی، ۱۳۹۸، ۳۴).

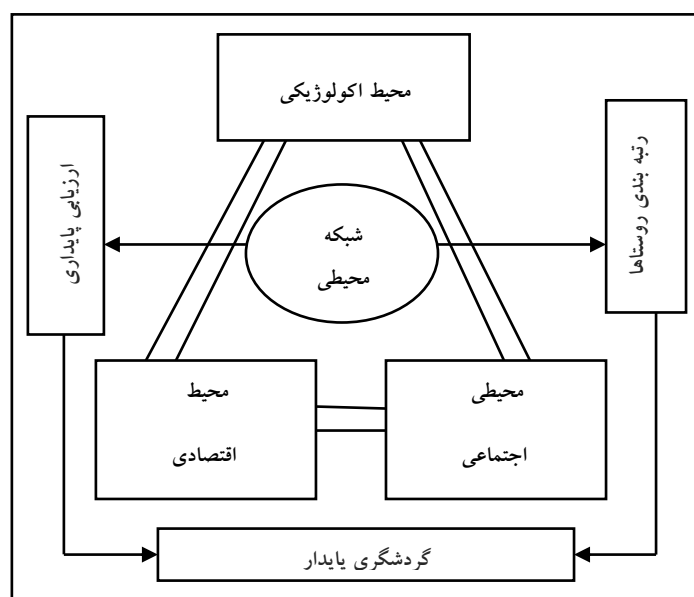
ب- بعد اجتماعی - فرهنگی گردشگری پایدار روستایی: سالانه گردشگران زیادی از مناطق مختلف و با فرهنگ‌های گوناگون از روستاهای هدف گردشگری بازدید بعمل می‌آورند و در تعامل نزدیک با مردم محلی قرار می‌گیرند. این حجم از گردشگران به لحاظ اجتماعی - فرهنگی باعث بروز تأثیرات و تغییرات قابل توجه و متعددی می‌شوند (صالحی‌پور، ۱۳۹۴، ۲۲۲). مقصود از اثرات منفی اجتماعی - فرهنگی گردشگری، اثرات افراطی و خارج از اعتدالی است که گردشگری بر فرد، خانواده و جامعه میزبان از خود به جا می‌گذارد. برخی از مقاصد گردشگری با توسعه فعالیت‌های گردشگری، اصالت فرهنگی‌شان به دلیل افزایش تعداد گردشگران ورودی از فرهنگ‌های مختلف دچار تغییر شده است. بسیاری از ساکنان مناطق گردشگری بر این باور هستند که بین گردشگری و وقوع جرائم رابطه وجود دارد و با توسعه گردشگری، جرم و جنایت نیز در مقاصد گردشگری افزایش می‌یابد. اثر نمایشی از دیگر اثرات منفی گردشگری در بعد اجتماعی - فرهنگی است که به تفاوت‌های مشهود بین گردشگر و جامعه میزبان اشاره دارد. بدین صورت که تنها مشاهده گردشگران باعث ایجاد تغییرات رفتاری در جامعه محلی بخصوص در افراد جوان خواهد شد. تحت این شرایط، ساکنین محلی توانمندی مالی گردشگران را دیده و به دلیل عدم توانایی در دستیابی به شیوه زندگی که به وسیله بازدیدکنندگان به معرض نمایش گذاشته می‌شود، سرخورده می‌شوند. تأثیرات گردشگری بر فرهنگ و اجتماع غیرملموس و در روندی طولانی و به آرامی و به صورت ناخواسته و ناخودآگاه صورت می‌گیرد که بی‌توجهی به آن در زمان حال می‌تواند پیامدهای نامطلوبی در آینده بدنبال داشته باشد. از این رو الزام است در تمام سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های توسعه گردشگری روستایی همواره پایداری

¹ Pramanik & Ingkadijaya

اجتماعی را مورد توجه قرار داد. زیرا هرگونه برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری بدون در نظر گرفتن وجوه اجتماعی- فرهنگی نه می‌تواند اثربخش باشد و نه پایدار و مداوم (کاظمیه و عیدی، ۱۴۰۱، ۱۴۳).

ج- بعد اقتصادی گردشگری پایدار روستایی: با اینکه مزیت‌های توسعه گردشگری روستایی (جلوگیری از جریان مهاجرت، اشتغال برای نیروی مازاد کار، تنوع اقتصادی، بالابردن سطوح درآمدی، ایجاد تقاضا برای محصولات کشاورزی و صنایع دستی و ...) همیشه عاملی انگیزاننده بوده است (جوان، ۱۴۰۰: ۷۰)؛ اما بسیاری از مطالعات که درباره پیامدهای اقتصادی در مقاصد گردشگری روستایی به نگارش درآمده‌اند، صنعت گردشگری را به عنوان ابزاری برای وابستگی به مشاغل خاص، خارج شدن سود حاصل از گردشگری از مقصد، افزایش هزینه‌های زندگی در مقصد گردشگری، سود بردن بخشی از جامعه از منافع حاصل از گردشگری و ایجاد شکاف طبقاتی، افزایش قیمت زمین، کاهش میزان اشتغال و توجه به مشاغل مربوط به کشاورزی و ... عنوان کرده‌اند و باعث شده در توسعه پایدار گردشگری به پایداری اقتصادی گردشگری توجه بیشتری شود (حاجیلو و همکاران، ۱۳۹۷، ۵۰).

با این توضیحات گردشگری زمانی پایدار خواهد بود که از نظر اقتصادی سود آور باشد، ضمن تنوع بخشی به اقتصاد موجب اخلاص در صنایع مهم نشود، فرصت‌های معیشتی و درآمد را برای مردم محلی فراهم کند و تا آنجا که ممکن است از نیروی کار و مواد محلی بهره‌بردار. از نظر محیط زیستی نیز منابع طبیعی را حفظ و حتی افزایش دهد، اکوسیستم را مختل نکند و استفاده از منابع تجدیدپذیر و انرژی پاک را ترویج کند. همچنین از نظر اجتماعی- فرهنگی بتواند سنت‌ها و صنایع دستی محلی را حفظ کند، خلاقیت را در هنر ایجاد کند، برابری جنسیتی، فرصت برای جوانان و احترام به حقوق مردم بومی را ترویج کند و در نهایت رفاه نسل آینده را نیز مدنظر قرار دهد (سانیز و سامورین^۱، ۲۰۲۱، ۳۳).

شکل ۲- مدل مفهومی پژوهش

۳- روش، تکنیک‌ها و قلمرو

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و روش انجام آن توصیفی تحلیلی است. داده‌های مورد نیاز با استفاده از روش اسنادی و میدانی گردآوری شد. در این مطالعه ۱۳ روستای مقصد گردشگری شهرستان نیشابور شناسایی و مورد

^۱ Sainz and Samorin

بررسی قرار گرفت. واحد تحلیل خانوارهای روستایی هستند. بر اساس فرمول کوکران با میزان خطای ۰.۰۵ حجم نمونه معادل ۱۸۹ خانوار تعیین و بر اساس قاعده تسهیم به نسبت حجم نمونه در هر یک از روستاها تعیین گردید.

$$n = \frac{(1/96)^2 \times 0/5 \times 0/5}{(0/07)^2} = 189$$

$$1 + \frac{1}{5182} \left(\frac{(1/96)^2 \times 0/5 \times 0/5}{(0/07)^2} - 1 \right)$$

در تجزیه و تحلیل داده‌ها به منظور بررسی پایداری ابعاد گردشگری روستایی از آزمون تی تک نمونه‌ای (One Sample T- Test) و به منظور بررسی رابطه خطی بین ابعاد پایداری از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. متغیرهای مورد بررسی در این پژوهش شامل ۴۰ متغیر مرتبط با ابعاد پایداری زیست محیطی (۱۶ متغیر)، اجتماعی (۹ متغیر)، اقتصادی (۱۵ متغیر) بوده است.

جدول ۳- روستاهای مورد مطالعه و حجم نمونه در هر روستا به تفکیک بخش و دهستان

بخش	دهستان	روستا	تعداد خانوار	تعداد جمعیت	نمونه	
زبرخان	اردوغش	برج	۳۸۹	۱۱۶۷	۱۴	
	اسحاق آباد	اسحاق آباد	۱۳۱۲	۴۲۸۸	۲۷	
سرولایت	زبرخان	دیزباد علیا	۳۱۰	۹۱۰	۱۳	
	سرولایت	کلیدر	۱۳۹	۴۰۵	۱۰	
	برزنون	برزنون	۹۱۲	۲۹۸۵	۲۲	
	دریقای	لک لک اشیان	۳۹	۱۳۰	۹	
	مرکزی	ریوند	شادمهرک	۲۱۳	۶۷۷	۱۲
		فضل	بوژان	۴۷۱	۱۳۷۱	۱۶
مازول		عیش آباد	۸۰	۲۴۲	۹	
بینالود		بقیع	۹۱	۳۳۱	۱۰	
میانجلگه	بلهرات	قلعه شیشه	۱۱۲	۳۵۲	۱۰	
	عیش آباد	اردمه	۶۸۷	۲۴۲۱	۲۰	
	غزالی	فدیشه	۴۲۷	۱۳۸۲	۱۷	
	کل		۵۱۸۲	۱۶۶۵۱	۱۸۹	

منبع سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۵ و یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱.

جدول ۴- شاخص‌های تعیین کننده سطح پایداری گردشگری روستایی در روستاهای منتخب گردشگری شهرستان

شاخص	بعد
تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی روستا بر اثر فعالیت‌های گردشگری به مسکن، اقامتگاه و مانند آن‌ها	توسعه پایدار
انتخاب برنامه‌های مناسب از سوی مسئولان محلی در زمینه کنترل آلودگی‌های محیطی گردشگری	
جمع‌آوری و دفع منظم زباله و فاضلاب در سطح روستا	
تخریب مناظر و چشم اندازهای طبیعی به دلیل گسترش گردشگری در منطقه	
بهبود وضع جاده‌ها، خیابان‌ها و ورود امکانات و خدمات عمومی (بهداشتی، درمانی و اداری و غیره) به دلیل گسترش گردشگری	
مقاوم‌سازی آثار و ابنیه‌های گردشگری و تاریخی منطقه در مقابل زلزله	
انتخاب برنامه‌های مناسب توسط مسئولان محلی در زمینه حفاظت از جاذبه‌های طبیعی و حفظ محیط زیست روستا	
درک درست جامعه محلی از حفظ منابع پایه مانند خاک، آب، مرتع و ...	
ورود فشار زیاد بر زیرساخت‌ها و خدمات روستا به سبب حضور حجم بالای گردشگر در روستا و ازدحام شلوغی ناشی از آن	
انتخاب برنامه‌های مناسب از سوی مسئولان محلی در زمینه حفاظت از میراث فرهنگی و مرمت آن و حفظ بافت تاریخی روستا	
بهبود کیفیت محیطی (آسفالت، سنگ فرش و ...) روستا به سبب حضور گردشگر	

شخص	بعد
	کاهش سطح اراضی کشاورزی و سبزی‌نگی روستا به دلیل خشکسالی افزایش فشار ساکنان در بهره برداری از منابع طبیعی (آب و خاک و مرتع و ...) طی سال‌های اخیر افزایش میزان ساخت وسازهای کنترل نشده و بی‌رویه در زمینه گردشگری کاهش محسوس منابع آبی روستا طی سال‌های اخیر تمایل مردم به استفاده از انرژی‌های نو با حداقل آلودگی (انرژی خورشیدی و ...)
	منافع اقتصادی محسوس صنعت گردشگری برای مردم منطقه و کسب و کارهای محلی کاهش بیکاری فصلی و دائم گردشگری با ایجاد شغل‌های جدید گردشگری در منطقه دائمی بودن مشاغل گردشگری و فعالیت در تمام طول سال جذب سرمایه گذاری‌های جدید در منطقه به واسطه گردشگری افزایش قابل توجه بسیاری از کالاها و خدمات در منطقه تحت تأثیر گسترش گردشگری گرانی زمین و مسکن تحت تأثیر توسعه گردشگری رونق فعالیت‌های اقتصادی منطقه در آینده به واسطه صنعت گردشگری رقابت روستا به منزله مقصدی گردشگری با سایر مقاصد گردشگری روستایی نزدیک مالکیت بومی و محلی واحدهای اقتصادی گردشگری تأثیر گردشگری بر حفظ و رونق صنایع دستی روستا عدم استمرار و گسترش فعالیت‌های کشاورزی در آینده به دلیل مخاطرات زیاد افزایش سرمایه‌گذاری افراد بومی در بخش گردشگری طی سال‌های اخیر افزایش درآمد مردم روستا به واسطه رونق گردشگری توسعه زیرساخت‌های زیربنایی و ارتباطی (گاز، جاده، آب لوله کشی، ICT و IT و ...) به واسطه توسعه گردشگری در روستا بهبود کمیّت و کیفیت مراکز اقامتی، پذیرایی، تفریحی و رفاهی گردشگر در روستا به واسطه رونق گردشگری رضایت مردم از توسعه گردشگری در منطقه فعالیت زنان پا به پای مردان در مشاغل گردشگری تمایل مردم محلی به برقراری ارتباط با گردشگران و میهمانان منطقه تأثیر مثبت گسترش گردشگری در زنده نگهداشتن فرهنگ محلی و حفظ هویت فرهنگی مردم منطقه همکاری مردم با اعضای شورا و دهیار برای حل مشکلات و تصمیم‌گیری‌های مهم روستا در زمینه گردشگری ارائه اطلاعات لازم در زمینه گسترش گردشگری به مردم از سوی مراکز و نهادهای محلی آگاهی و درک روشن مردم از نقش گردشگری پایدار (برنامه‌ریزی شده که منابع طبیعی و فرهنگی را حفظ کند) برگزاری برنامه‌ها و دوره‌های آموزشی (مانند برگزاری نشست‌ها و جلسات) برای آگاه کردن مردم منطقه از نحوه حفاظت از منابع و جاذبه‌های گردشگری وجود نهادهای محلی و تشکل‌های مردمی در زمینه محیط زیست و گردشگری در روستا
	منابع: طالبی و خدایانه ۱۳۹۹، پور احمد و همکاران، ۱۳۹۵، سجاسی قیداری و همکاران ۱۳۹۳، امیریان ۱۴۰۰، رکن الدین اقتخاری و همکاران ۱۳۹۰، اکبریان رونیزی و رضوانی ۱۳۹۴، جلال آبادی و ضیاءآبادی ۱۴۰۰، کامیابی ۱۴۰۰، کرمی دهکردی و بهرامی ده توتی ۱۳۹۹، رومیانی و همکاران ۱۳۹۹، سرغام بروجنی و نیک بین ۱۳۹۱، رضایی ۱۳۹۷، دلشاد و همکاران ۱۳۹۶.

پایداری اقتصادی

پایداری اجتماعی

روایی ابزار تحقیق با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی (CFA) و پایایی با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی تأیید شد. به منظور سنجش پایداری گردشگری و رتبه‌بندی روستاها از نظر پایداری از روش‌های غیر آماری یعنی بارومتر پایداری و^۱ VIKOR استفاده شد. روش بارومتر طی فرایندی شش مرحله‌ای به شرح زیر است:

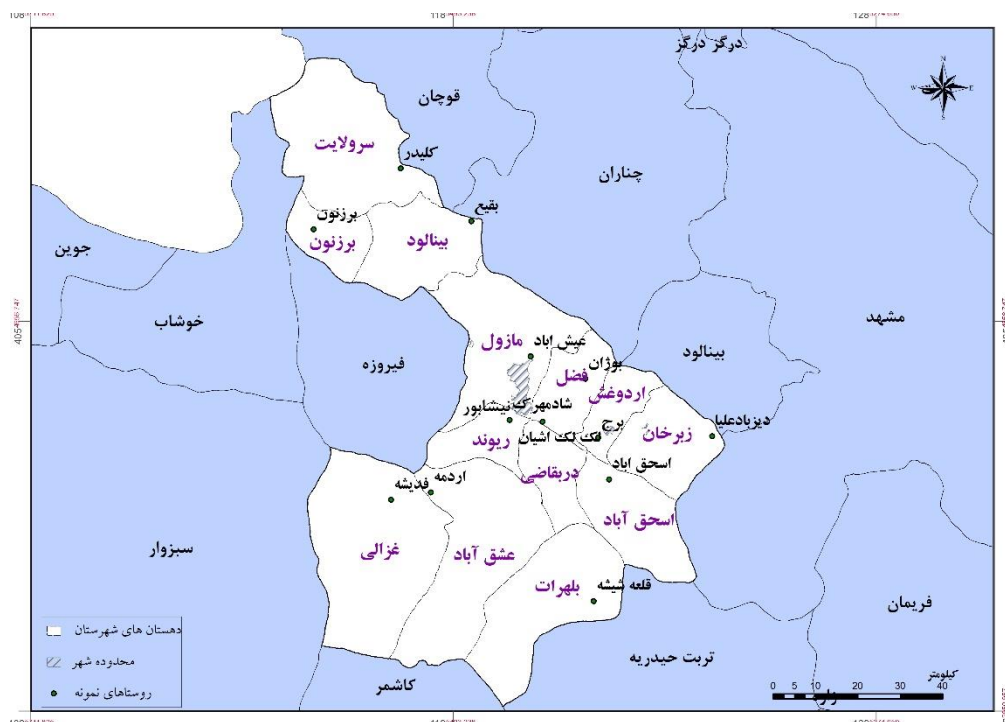
الف) هم جهت کردن شاخص‌ها و نماگرها؛ ممکن است در شاخص‌ها و نماگرهای انتخابی هم سویی وجود نداشته باشد، چرا که برخی نزولی (مقدار پایین بهتر) برخی صعودی (مقدار بالا بهتر) هستند. بر این اساس، شاخص‌ها و نماگرها باید همسو و هم جهت باشند. ب) وزن‌دهی به نماگرها: ارزش هر شاخص و نماگر اهمیت بسیار دارد. به همین دلیل، با روش دلفی و بهره‌گیری از دیدگاه کارشناسان (محلی و استانی) به شاخص‌ها و نماگرها وزن داده شد و وزن محاسبه شده در مقدار هر شاخص و نماگر ضرب شد. ج) تجمیع نماگرها: در این مرحله برای محاسبه مقدار هر شاخص، نماگرهای مربوط به آن محاسبه و مقدار نهایی هر شاخص محاسبه شد. د) محاسبه آماره‌ها: پس از انجام مراحل پیشین، محاسبه‌های

¹ Vise Kriterijumska Optimizacija I Kompromisno Resenje

آماري نهایی انجام و نتایج استخراج می‌شود. (و استاندارد کردن داده‌ها: برای مقایسه و محاسبه‌های آماری لازم است شاخص‌ها استاندارد شوند. در این مرحله حداقل و حداکثر هر شاخص تعیین و دامنه تغییرات آن محاسبه و نهایتاً مقدار هر عدد از مقدار حداقل شاخص کم و حاصل بر دامنه تغییرات تقسیم شد و داده‌های استاندارد شده بین صفر و یک به دست آمد. ه) تعیین معیار اندازه‌گیری: برای تبدیل محاسبه‌ای کیفی به کمی از طبقات پنج گانه پرسکات آن استفاده شد که به طور کلی دارای ابعاد پایداری رفاه اکوسیستم و رفاه انسانی و زیر ابعاد (شاخص) می‌باشد.

محدوده مورد مطالعه شهرستان نیشابور با ۶۷۵۴ کیلومتر مربع مساحت است. این شهرستان در سال ۱۳۹۵ شامل ۷ شهر، ۴ بخش، ۱۳ دهستان، ۹۶۲ آبادی (۴۱۸ آبادی دارای سکنه و ۵۴۴ آبادی خالی از سکنه) بوده و شهر نیشابور در مرکز هندسی شهرستان واقع شده است (سالنامه آماری استان خراسان رضوی، ۱۳۹۵).

شکل ۳- موقعیت روستای نمونه سنجش پایداری گردشگری روستایی در دهستان‌های شهرستان نیشابور

۴- یافته‌ها و تحلیل داده

از مجموع ۱۸۹ نفر از پاسخگویان روستاهای مقصد گردشگری ۷۴/۱ درصد مرد و ۲۵/۹ درصد زن است. میانگین سنی ۳۵ سال می‌باشد. از نظر مقطع تحصیلی عمدتاً دیپلم با ۲۷/۵ درصد می‌باشند. همچنین مشاغل آزاد با ۳۵/۴ غالب هستند. عمده پاسخ دهندگان یعنی ۹۵/۲ درصد بومی بوده‌اند و ۹۴/۲ درصد فعالیت گردشگری ندارند اما ۷۹/۹ درصد ارتباط کمی با گردشگران داشته‌اند.

جدول ۵- مشخصات پاسخ دهندگان (جامعه محلی) به پرسشنامه به تفکیک بخش‌های مختلف

متغیرها	سطح متغیر	فراوانی	درصد	متغیرها	سطح متغیر	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۱۴۰	۷۴/۱	شغل	بیکار	۳۲	۱۶/۹
	زن	۴۹	۲۵/۹		کشاورز	۳۴	۱۸/۰
سن	۲۱-۳۰	۵۹	۳۱/۲۲	وضعیت سکونت	کارمند	۱۴	۷/۴
	۳۱-۴۰	۵۰	۲۶/۴۶		ازاد	۶۷	۳۵/۴
	۴۱-۵۰	۳۹	۲۰/۶۳		خانه دار	۳۹	۲۰/۶
وضعیت تأهل	۵۰ به بالا	۴۱	۲۱/۶۹	فعالیت گردشگری	محصل	۳	۱/۶
	مجرد	۵۴	۲۸/۶		بومی	۱۸۰	۹۵/۲
مقطع تحصیلی	متاهل	۱۳۵	۷۱/۴	ارتباط با گردشگران	غیر بومی	۹	۴/۸
	بیسواد	۱۷	۹/۰		بلی	۱۱	۵/۸
	ابتدائی	۳۰	۱۵/۹		خبر	۱۷۸	۹۴/۲
فوق دیپلم و بالاتر	راهنمایی	۴۲	۲۲/۲	وضعیت سکونت	کم	۱۵۱	۷۹/۹
	دیپلم	۵۲	۲۷/۵		متوسط	۲۴	۱۲/۷
	فوق دیپلم	۱۵	۷/۹		زیاد	۱۴	۷/۴
	لیسانس	۲۶	۱۳/۸				
			۳/۷				

منبع یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

قبل از تحلیل اطلاعات ضروری است مشخص شود نشانگرهای انتخاب شده از مطالعات صورت گرفته در زمینه ارزیابی پایداری گردشگری برای اندازه‌گیری سازه مورد نظر خود از دقت لازم برخوردار هستند. بدین منظور از تحلیل عاملی تأییدی (CFA¹) استفاده شد، به منظور بررسی مدل، ابتدا گویه‌های پایداری گردشگری روستایی مورد بررسی قرار گرفت و معناداری و میزان بار عامل هر یک از گویه‌ها و سپس شاخص‌ها و ابعاد در قالب گویه‌ها، مرتبه شاخص‌ها و سازه بررسی شدند. طبق نتایج جدول (۷) مقدار t در تمامی شاخص‌های پایداری توسعه گردشگری روستایی بالاتر از ۱/۹۶ می‌باشد که حاکی از تأیید شاخص‌های معرفی شده در سطح اطمینان ۹۵ درصد است.

جدول ۶- نتایج بارهای عاملی مرتبه اول

گویه (مرتبه اول)	ضریب مسیر	T-value	گویه‌ها (مرتبه اول)	ضریب مسیر	T-value
EN1	۰/۶۹۷	۱۳/۳۰۱	EN9	۰/۷۷۵	۱۶/۹۱۹
EN2	۰/۴۹۶	۶/۰۴۲	EN10	۰/۶۳۴	۱۱/۷۴۳
EN3	۰/۵۱۵	۶/۲۵۳	EN11	۰/۴۸۸	۸/۲۴۵
EN4	۰/۷۵۶	۱۴/۱۳۸	EN12	۰/۶۲۰	۱۱/۰۶۴
EN5	۰/۶۹۴	۱۳/۶۴۴	EN13	۰/۷۳۸	۱۴/۸۵۶
EN6	۰/۲۹۷	۴/۱۴۳	EN14	۰/۷۴۴	۱۵/۸۹۴
EN7	۰/۵۱۶	۶/۱۳۶	EN15	۰/۶۲۲	۱۱/۳۸۳
EN8	۰/۶۵۵	۱۳/۵۴۱	EN16	۰/۵۰۲	۵/۹۴۲
EC1	۰/۸۲۳	۲۲/۵۲۵	EC9	۰/۵۷۳	۱۳/۸۵۸
EC2	۰/۸۱۳	۲۱/۴۲۶	EC10	۰/۶۴۸	۱۳/۹۳
EC3	۰/۷۹۱	۱۹/۳۶۷	EC11	۰/۲۰۷	۳/۱۷۱
EC4	۰/۷۹	۱۹/۲۹۸	EC12	۰/۶۹۳	۱۰/۴۱۷
EC5	۰/۶۴۳	۱۶/۱۰۴	EC13	۰/۷۴	۱۴/۲۶
EC6	۰/۷۲۵	۲۳/۶۸۲	EC14	۰/۵۵۱	۱۲/۴۹۶

¹ Confirmatory Factor Analysis

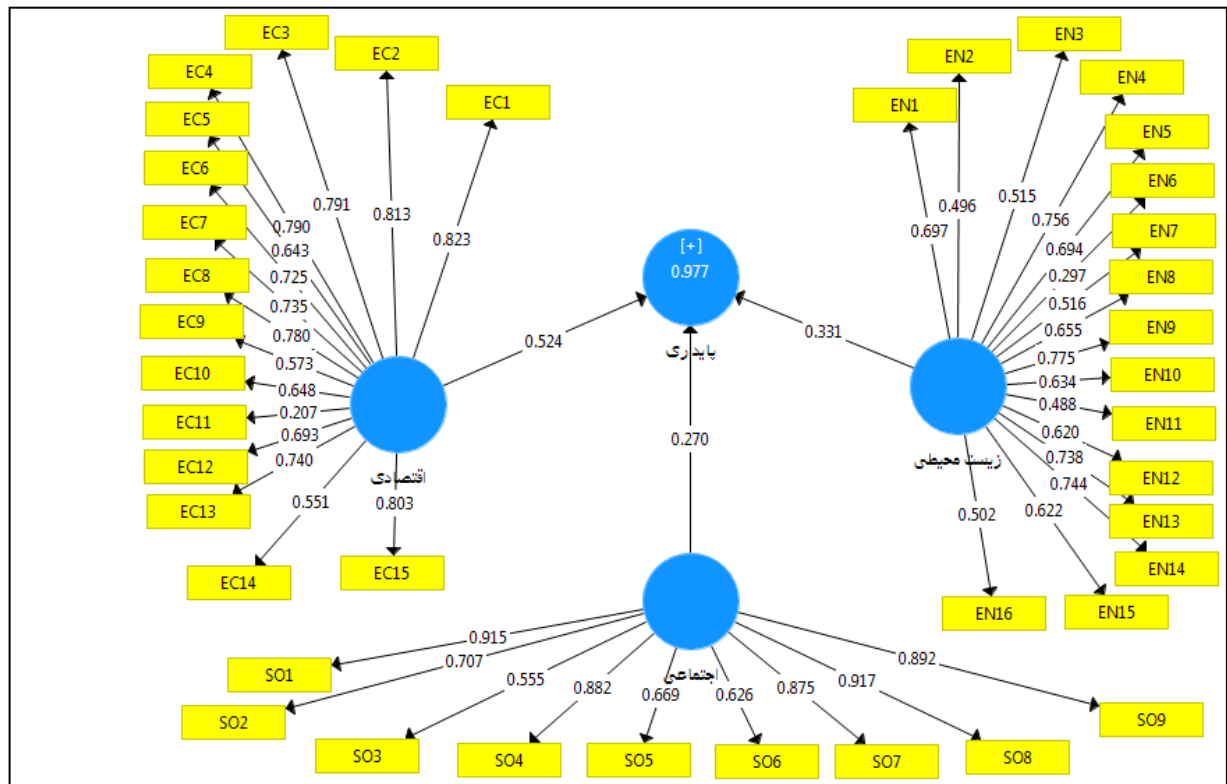
گویه (مرتبه اول)	ضریب مسیر	T-value	گویه ها (مرتبه اول)	ضریب مسیر	T-value
EC7	۰/۷۳۵	۲۰/۷۳۸	EC15	۰/۸۰۳	۲۴/۶۲۵
EC8	۰/۷۸	۳۸/۱۵۲	SO6	۰/۶۲۶	۱۴/۱۳۷
SO1	۰/۹۱۵	۳۷/۶۲۵	SO7	۰/۸۷۵	۲۳/۷۰۲
SO2	۰/۷۰۷	۱۳/۰۳	SO8	۰/۹۱۷	۳۹/۵۱۷
SO3	۰/۵۵۵	۷/۷۲۴	SO9	۰/۸۹۲	۳۲/۹۷۴
SO4	۰/۸۸۲	۲۳/۲۶۲			
SO5	۰/۶۶۹	۱۲/۷۶۱			

منبع یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

جدول ۷- نتایج بارهای عاملی مرتبه دوم

شاخص (مرتبه سوم)	ضریب مسیر	T-value
زیست- محیطی	۰/۳۳۱	۱۱/۲۹۶
اقتصادی	۰/۲۷	۱۴/۰۹۶
اجتماعی	۰/۵۲۴	۲۰/۰۴۸

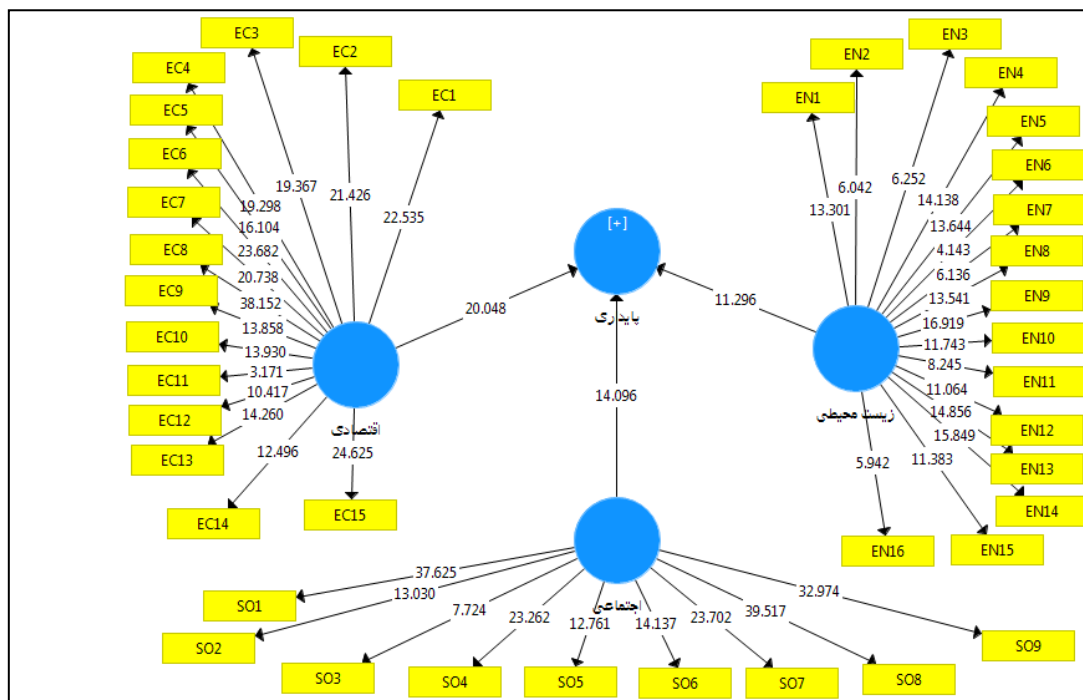
منبع یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

شکل ۴- ضرایب مسیر و بار عاملی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

شکل ۵- مقادیر T-value

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

در الگوریتم PLS ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی گزارش می‌شود. آلفای کرونباخ شاخصی برای تحلیل پایایی است پایایی ترکیبی (CR^1) بیانگر نسبت واریانس بین هر سازه و شاخص‌های آن به واریانس کل سازه است. مقدار بالای واریانس تبیین شده بین سازه و شاخص‌های آن در مقابل خطای اندازه‌گیری مربوط به هر شاخص، پایداری درونی بالا را نشان می‌دهد. ضریب پایایی بالاتر از ۰/۷ به عنوان میزان قابل قبول شناخته شده است (فتحی و همکاران: ۱۴۰۰، ۱۴). روایی همگرا نیز معیار دیگری است که برای برآزش مدل‌های اندازه‌گیری در روش مدل‌سازی معادلات ساختاری به کار برده می‌شود. روایی همگرا زمانی برقرار است که مقدار تمامی بارهای عاملی استاندارد شده مربوط به هر یک از متغیرهای اندازه‌گیری و نیز مقدار شاخص AVE مربوط به هر یک از متغیرهای نهفته بزرگتر از ۰/۵ باشد. مطابق جدول ۸ تمامی متغیرها دارای آلفای کرونباخ و پایایی مرکب بالاتر از ۰/۵ می‌باشند که نشان‌دهنده مناسب بودن پایایی مدل مفهومی است. همچنین مقدار متوسط واریانس استخراجی (AVE) برای متغیرهای مکنون بالاتر ۰.۵ است بنابراین روایی همگرایی مدل‌های اندازه‌گیری نیز مطلوب است.

جدول ۸- گزارش معیار آلفای کرونباخ پایایی ترکیبی و روایی همگرا

شاخص	میانگین واریانس استخراجی AVE	پایایی ترکیبی CR	آلفای کرونباخ
زیست محیطی	۰/۵۵۴	۰/۹۳۴	۰/۹۲۰
اقتصادی	۰/۵۲۷	۰/۹۳۷	۰/۹۲۱
اجتماعی	۰/۶۴۴	۰/۹۰۷	۰/۸۹۱

منبع یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

¹ Composite Reliability

۴-۱- ارزیابی و تحلیل پایداری گردشگری روستایی

برای ارزیابی پایداری روستاهای مورد مطالعه از سه مؤلفه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی استفاده شد. مطابق مدل بارومتر پایداری، ابعاد اقتصادی، اجتماعی (یعنی رفاه انسانی) و زیست محیطی (رفاه اکوسیستم) که هر کدام مشتمل بر شاخص‌های مختلفی است اندازه‌گیری و سپس بر اساس طبقه‌بندی پرسکات آلن^۱ وضعیت پایداری آن‌ها تعیین و نتایج روی نمودار نشان داده شد.

۴-۱-۱- پایداری زیست محیطی گردشگری روستایی

مطابق جدول (۹) به منظور بررسی پایداری زیست محیطی گردشگری در روستاهای مقصد گردشگری در شهرستان نیشابور از ۱۶ شاخص استفاده شد. در بین عوامل زیست محیطی بررسی شده، با عوامل مثبت و منفی مواجه هستیم. برخی عوامل مثبت هستند که میانگین بالا به معنای پایداری بیشتر است که می‌توان به داشتن برنامه‌های در زمینه حفاظت از میراث فرهنگی و مرمت آن و حفظ بافت تاریخی روستا، بهبود کیفیت محیطی (آسفالت، سنگ فرش و ...) روستاها، بهبود وضع جاده‌ها، خیابان‌ها و ورود امکانات و خدمات عمومی (بهداشتی، درمانی و اداری و غیره)، و مقاوم سازی آثار و ابنیه‌های گردشگری و تاریخی منطقه در مقابل زلزله اشاره کرد. اما برخی عوامل جنبه منفی دارند که طبیعتاً میانگین بالا در این عوامل به معنای ناپایداری بیشتر است که بیشترین ناپایداری در عوامل کاهش سطح اراضی کشاورزی و کاهش سبزی‌نگی روستا به دلیل خشکسالی، کاهش محسوس شاهد منابع آبی روستا طی سال‌های اخیر، افزایش میزان ساخت وسازهای کنترل نشده و بی‌رویه در زمینه گردشگری و افزایش فشار ساکنان در بهره برداری از منابع طبیعی (آب و خاک و مرتع و ...) برمی‌گردد. میانگین ارزیابی مردم روستا از پایداری زیست محیطی در طیف لیکرت ۲/۴۵ با انحراف معیار ۰/۵۱ است.

جدول ۹- بررسی پایداری زیست محیطی گردشگری روستایی از نظر جامعه محلی

عوامل زیست محیطی	بسیار خوب	خوب	متوسط	بد	بسیار بد	میانگین	آماره کای اسکوتر	سطح معناداری
تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی روستا بر اثر فعالیت‌های گردشگری به مسکن، اقامتگاه و مانند آن‌ها	۱۳۹	۳۴	۱	۱	۱۴	۱/۵۰	۳۵۷/۹۵	۰/۰۰۰
اتخاذ برنامه‌های مناسب از سوی مسئولان محلی در زمینه کنترل آلودگی‌های محیطی گردشگری	۶۸	۹۸	۱۱	۶	۶	۱/۸۵	۱۹۲/۵۰	۰/۰۰۰
جمع‌آوری و دفع منظم زباله و فاضلاب در سطح روستا	۵۱	۸۶	۳۷	۵	۵	۲/۱۱	۱۱۴/۹۹	۰/۰۰۰
تخریب مناظر و چشم‌اندازهای طبیعی به دلیل گسترش گردشگری در منطقه	۵۰/۸	۳۰/۷	۱۰/۱	۱/۶	۶/۹	۱/۸۳	۱۵۸/۰۶	۰/۰۰۰
بهبود وضع جاده‌ها، خیابان‌ها و ورود امکانات و خدمات عمومی (بهداشتی، درمانی و اداری و غیره) به دلیل گسترش گردشگری	۳۴/۹	۲۲/۲	۲۷/۰	۱/۶	۱۴/۳	۲/۲۵	۶۱/۲۳	۰/۰۰۰
مقاوم‌سازی آثار و ابنیه‌های گردشگری و تاریخی منطقه در مقابل زلزله	۲۰	۱۲۹	۳۰	۴	۴	۲/۱۷	۲۸۷/۰۰	۰/۰۰۰
اتخاذ برنامه‌های مناسب توسط مسئولان محلی در زمینه حفاظت از جاذبه‌های طبیعی و حفظ محیط زیست روستا	۳۲	۱۲۰	۲۳	۸	۸	۲/۱۴	۲۳۵/۶۸	۰/۰۰۰
درک درست جامعه محلی از حفظ منابع پایه مانند خاک، آب، مرتع و ...	۳	۵۳	۷۰	۱۷	۱۷	۲/۱۱	۷۸/۸۰	۰/۰۰۰

^۱ Prescott Allen

سطح معناداری	آماره کای اسکوتر	میانگین	پهنای زیاد	زیاد	موسسه	ح	تعداد	عوامل زیست محیطی
۰/۰۰۰	۱۳۲/۸۷	۱/۹۲	۱۵	۳	۲۸	۵۰	۹۳	فراوانی ورود فشار زیاد بر زیرساخت‌ها و خدمات روستا به سبب حضور حجم بالای گردشگر در روستا و ازدحام شلوغی ناشی از آن
			۷/۹	۱/۶	۱۴/۸	۲۶/۵	۴۹/۲	درصد
۰/۰۰۰	۹۸/۹۶	۳/۰۷	۸	۵۴	۷۹	۴۰	۸	فراوانی اتخاذ برنامه‌های مناسب از سوی مسئولان محلی در زمینه حفاظت از میراث فرهنگی و مرمت آن و حفظ بافت تاریخی روستا
			۴/۲	۲۸/۶	۴۱/۸	۲۱/۲	۴/۲	درصد
۰/۰۰۰	۸۰/۳۳	۲/۴۰	۲	۲۲	۷۵	۴۲	۴۸	فراوانی بهبود کیفیت محیطی (آسفالت، سنگ فرش و ...) روستا به سبب حضور گردشگر
			۱/۱	۱۱/۶	۳۹/۷	۲۲/۲	۲۵/۴	درصد
۰/۰۰۰	۲۱۲/۵۶	۴/۳۷	۱۰۹	۵۵	۱۳	۱۰	۲	فراوانی کاهش سطح اراضی کشاورزی و سبزیگری روستا به دلیل خشکسالی
			۵۷/۷	۲۹/۱	۶/۹	۵/۳	۱/۱	درصد
۰/۰۰۰	۵۳/۹۸	۲/۴۸	۲۴	۱۸	۲۸	۷۴	۴۵	فراوانی افزایش فشار ساکنان در بهره برداری از منابع طبیعی (آب و خاک و مرتع و ...) طی سال‌های اخیر
			۱۲/۷	۹/۵	۱۴/۸	۳۹/۲	۲۳/۸	درصد
۰/۰۰۰	۲۶۸/۰۰	۲/۶۴	۱۵	۵	۵	۳۶	۱۲۸	میانگین افزایش میزان ساخت و سازهای کنترل نشده و بی‌رویه در زمینه گردشگری
			۷/۹	۲/۶	۲/۶	۱۹/۰	۶۷/۷	درصد
۰/۰۰۰	۱۵۴/۳۰	۴/۱۷	۹۴	۶۱	۱۶	۱۰	۸	میانگین کاهش محسوس منابع آبی روستا طی سال‌های اخیر
			۴۹/۷	۳۲/۳	۸/۵	۵/۳	۴/۲	درصد
۰/۰۰۰	۹۰/۱۸	۲/۰۶	۴	۱۶	۳۴	۷۰	۶۵	میانگین تمایل مردم به استفاده از انرژی‌های نو با حداقل آلاینده‌گی دارند (انرژی خورشیدی و ...)
			۲/۱	۸/۵	۱۸/۰	۳۷/۰	۳۴/۴	درصد

منبع یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

۲-۱-۴- پایداری اقتصادی گردشگری روستایی

پایداری اقتصادی گردشگری به کمک ۱۵ شاخص کمی شد. در بین عوامل بررسی شده مالکیت بومی و محلی واحدهای اقتصادی گردشگری، رقابت با سایر مناطق گردشگری نزدیک، افزایش قابل توجه کالاها و خدمات و افزایش زیرساخت‌های زیربنایی و ارتباطی (گاز، جاده، آب لوله کشی، ICT و IT و ...) به واسطه توسعه گردشگری بیشترین تأثیر را در پایداری گردشگری و وجود مخاطرات تهدید کننده (زراعت، باغداری و دامداری) در آینده و گرانی زمین و مسکن بیشترین تأثیر را در ناپایداری گردشگری در روستاهای مورد مطالعه داشته‌اند. میانگین ارزیابی مردم روستا از پایداری اقتصادی معادل ۲/۲۵ با انحراف معیار ۰/۷۰ است.

جدول ۱۰- بررسی پایداری اقتصادی گردشگری روستایی از نظر جامعه محلی

سطح معناداری	آماره کای اسکوتر	میانگین	پهنای زیاد	زیاد	موسسه	ح	تعداد	عوامل اقتصادی
۰/۰۰۰	۲۷۴/۲۵	۱/۵۷	۵	۱۲	۶	۴۱	۱۲۵	فراوانی منافع اقتصادی محسوس صنعت گردشگری برای مردم منطقه و کسب و کارهای محلی
			۲/۶	۶/۳	۳/۲	۲۱/۷	۶۶/۱	درصد
۰/۰۰۰	۳۱۰/۱۲	۱/۴۵	۱	۹	۶	۴۳	۱۳۰	فراوانی کاهش بیکاری فصلی و دائم گردشگری با ایجاد شغل‌های جدید گردشگری در منطقه
			۰/۵	۴/۸	۳/۲	۲۲/۸	۶۸/۸	درصد
۰/۰۰۰	۲۶۵/۵۸	۱/۳۶	۰	۷	۹	۳۰	۱۴۳	فراوانی دائمی بودن مشاغل گردشگری و فعالیت در تمام طول سال
			۰	۳/۷	۴/۸	۱۵/۹	۷۵/۷	درصد
۰/۰۰۰	۳۹۴/۶۷	۱/۳۷	۱	۷	۱۱	۲۴	۱۴۶	فراوانی جذب سرمایه گذاری‌های جدید در منطقه به واسطه گردشگری
			۰/۵	۳/۷	۵/۸	۱۲/۷	۷۷/۲	درصد
۰/۰۰۰	۶۸/۳۲	۲/۹۴	۱۱	۴۴	۷۰	۵۱	۱۳	فراوانی افزایش قابل توجه بسیاری از کالاها و خدمات در منطقه تحت تأثیر گسترش گردشگری
			۵/۸	۲۳/۳	۳۷/۰	۲۷/۰	۶/۹	درصد

عوامل اقتصادی	سبب	م	م	م	م	میانگین	آماره کای اسکوتر	سطح معناداری
گرانی زمین و مسکن تحت تاثیر توسعه گردشگری	فرآوانی	۱۶	۶۲	۶۱	۳۰	۲۰	۵۲/۲۹	۰/۰۰۰
	درصد	۸/۵	۳۲/۸	۳۲/۳	۱۵/۹	۱۰/۶		
رونق فعالیت‌های اقتصادی منطقه در آینده به واسطه صنعت گردشگری	فرآوانی	۹۰	۴۷	۲۰	۲۶	۶	۱۱۳/۱۴	۰/۰۰۰
	درصد	۴۷/۶	۲۴/۹	۱۰/۶	۱۳/۶	۳/۲		
رقابت روستا به منزله مقصدی گردشگری با سایر مقاصد گردشگری روستایی نزدیک	فرآوانی	۲۶	۵۱	۳۲	۴۴	۳۶	۱۰/۲۸	۰/۰۰۰
	درصد	۱۳/۸	۲۷/۰	۱۶/۹	۲۳/۳	۱۹/۰		
مالکیت بومی و محلی واحدهای اقتصادی گردشگری	فرآوانی	۶	۳۴	۵۶	۷۶	۱۷	۸۵/۹۴	۰/۰۰۰
	درصد	۳/۲	۱۸/۰	۲۹/۶	۴۰/۲	۹/۰		
تاثیر گردشگری بر حفظ و رونق صنایع دستی روستا	فرآوانی	۴۶	۷۴	۴۲	۲۵	۲	۷۵/۱۵	۰/۰۰۰
	درصد	۲۴/۳	۳۹/۲	۲۲/۲	۱۳/۲	۱/۱		
عدم استمرار و گسترش فعالیت‌های کشاورزی در آینده به به دلیل مخاطرات زیاد	فرآوانی	۳۴	۱۴	۲۰	۷۲	۴۹	۵۸/۰۱	۰/۰۰۰
	درصد	۱۸/۰	۷/۴	۱۰/۶	۳۸/۱	۲۵/۹		
افزایش سرمایه‌گذاری افراد بومی در بخش گردشگری طی سال‌های اخیر	فرآوانی	۱۱۶	۴۱	۱۵	۱۳	۴	۲۲۲/۲۹	۰/۰۰۰
	درصد	۶۱/۴	۲۱/۷	۷/۹	۶/۹	۲/۱		
افزایش درآمد مردم روستا به واسطه رونق گردشگری	فرآوانی	۱۱۹	۴۵	۳	۷	۱۵	۲۴۶/۶۸	۰/۰۰۰
	درصد	۶۲/۰	۲۳/۸	۱/۶	۳/۷	۷/۹		
توسعه زیرساخت‌های زیربنایی و ارتباطی (گاز، جاده، آب لوله کشی، ICT و IT و ...) به واسطه توسعه گردشگری در روستا	میانگین	۳۲	۷۵	۶۷	۸	۷	۱۰۸/۶۴	۰/۰۰۰
	درصد	۱۶/۹	۳۹/۷	۳۵/۴	۴/۲	۳/۷		
بهبود کمیت و کیفیت مراکز اقامتی، پذیرایی، تفریحی و رفاهی گردشگر در روستا به واسطه رونق گردشگری	میانگین	۴۸	۷۲	۵۰	۱۰	۹	۸۰/۰۲	۰/۰۰۰
	درصد	۲۵/۴	۳۸/۱	۲۶/۵	۵/۳	۴/۸		

منبع یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱.

۳-۱-۴- پایداری اجتماعی گردشگری روستایی

پایداری اجتماعی گردشگری به کمک ۹ شاخص کمی شد. نتایج نشان داد که عوامل ارائه اطلاعات لازم درباره گسترش گردشگری به مردم توسط مراکز و نهادهای محلی، همکاری مردم با اعضای شورا برای حل مشکلات و تصمیم‌گیری‌های مهم روستا، و در نهایت رضایت مردم از توسعه گردشگری بیشترین تأثیر را در پایداری اجتماعی داشته‌اند. ارزیابی مردم روستا از پایداری اجتماعی در طیف لیکرت معادل ۲/۱۰ با انحراف معیار ۰/۵۰ است.

جدول ۱۱- بررسی پایداری اجتماعی گردشگری روستایی از نظر جامعه محلی

عوامل اجتماعی	سبب	م	م	م	م	میانگین	آماره کای اسکوتر	سطح معناداری
رضایت مردم از توسعه گردشگری در منطقه	فرآوانی	۵۷	۳۷	۸۹	۵	۱	۱۴۳/۴۰	۰/۰۰۰
	درصد	۳۰/۲	۱۹/۶	۴۷/۱	۲/۶	۰/۵		
فعالیت زنان پا به پای مردان در مشاغل گردشگری	فرآوانی	۱۴۰	۳۸	۹	۲	۰	۲۵۸/۱۷	۰/۰۰۰
	درصد	۷۴/۱	۲۰/۱	۴/۸	۱/۱	۰		
تمایل مردم محلی به برقراری ارتباط با گردشگران و میهمانان منطقه	فرآوانی	۱۴	۳۲	۱۰۰	۳۲	۱۱	۱۳۸/۱۱	۰/۶۴۱
	درصد	۷/۴	۱۶/۹	۵۲/۹	۱۶/۹	۵/۸		
تاثیر مثبت گسترش گردشگری در زنده نگه داشتن فرهنگ محلی و حفظ هویت فرهنگی مردم منطقه	فرآوانی	۶۴	۱۰۵	۲۰	۰	۰	۵۷/۳۶	۰/۰۰۰
	درصد	۳۲/۹	۵۵/۶	۱۰/۶	۰	۰		

عوامل اجتماعی	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	میانگین	آماره کای اسکوتر	سطح معناداری
همکاری مردم با اعضای شورا و دهیار برای حل مشکلات و تصمیم گیری - های مهم روستا در زمینه گردشگری	۸	۲۵	۱۲۶	۲۲	۸	۲/۹۸	۲۶۳/۷۵	۰/۷۷۷
ارائه اطلاعات لازم در زمینه گسترش گردشگری به مردم از سوی مراکز و نهادهای محلی	۴	۲۳	۷۸	۵۶	۲۸	۳/۴۲	۹۰/۰۷	۰/۰۰۰
آگاهی و درک روشن مردم از نقش گردشگری پایدار (برنامه ریزی شده که منابع طبیعی و فرهنگی را حفظ کند)	۱۴۵	۲۶	۵	۴	۹	۱/۴۴	۳۸۸/۳۲	۰/۰۰۰
برگزاری برنامه‌ها و دوره‌های آموزشی (مانند برگزاری نشست‌ها و جلسات) برای آگاه کردن مردم منطقه از نحوه حفاظت از منابع و جاذبه‌های گردشگری	۱۶۰	۱۶	۰	۵	۸	۱/۳۳	۳۶۰/۱۰	۰/۰۰۰
وجود نهادهای محلی و تشکل های مردمی در زمینه محیط زیست و گردشگری در روستا	۱۴۴	۲۳	۹	۱	۱۲	۱/۴۸	۳۷۹/۵۴	۰/۰۰۰

منبع یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

۴-۱-۴- بررسی پایداری ابعاد گردشگری روستایی

به منظور بررسی پایداری ابعاد گردشگری روستایی از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد. با توجه به اینکه مقیاس ابعاد پایداری گردشگری از ترتیبی به فاصله‌ای ارتقاء یافت، جهت بررسی نرمال بودن توزیع، از ضرایب چولگی و کشیدگی استفاده گردید. با توجه به ضرایب $(-1.5 \leq Sk \text{ \& } Ku \leq 1.5)$ توزیع ابعاد مورد بررسی از وضعیت نرمال تبعیت می‌کند. مطابق جدول ۱۲ و با استناد به سطح معنی داری $Sig=0.000$ میانگین ابعاد پایداری گردشگری روستایی به طور معنی داری کمتر از میانه نظری (۳) است. به طوری که میانگین پایداری گردشگری روستایی $2/68$ است. میانگین پایداری در بعد اجتماعی $2/1$ کمتر از پایداری در بعد اقتصادی $2/25$ و زیست محیطی $2/45$ است.

جدول ۱۲- نتایج حاصل از T تک نمونه‌ای مربوط به ابعاد پایداری گردشگری روستایی

نتیجه	سطح معناداری	اختلاف مقدار محاسبه شده با میانگین	مقدار محاسبه شده	آماره T	بعد	تک
کمتر از حد متوسط	۰/۰۰۰	-۰/۵۵۴	۲/۴۴۶	-۱۵/۰۲۷	زیست محیطی	۱
کمتر از حد متوسط	۰/۰۰۰	-۰/۷۵۱	۲/۲۴۹	-۱۴/۵۸۵	اقتصادی	۲
کمتر از حد متوسط	۰/۰۰۰	-۰/۸۹۱	۲/۱۰۸	-۲۴/۴۵۷	اجتماعی	۳
کمتر از حد متوسط	۰/۰۰۰	-۰/۷۳۲	۲/۶۸۱	-۲۰/۳۱۵	پایداری گردشگری	متغیر

به منظور بررسی رابطه خطی بین ابعاد پایداری از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. مطابق جدول (۱۳) سطح معنی داری بین ابعاد پایداری گردشگری رابطه معنی داری وجود دارد ($Sig \leq 0.05$). به طوری که رابطه پایداری اکولوژیکی با پایداری اجتماعی با شدت متوسط از نوع مستقیم ناقص با $0/49$ ، پایداری اقتصادی با شاخص اجتماعی با شدت متوسط از نوع مستقیم ناقص با $0/43$ ، پایداری زیست محیطی با پایداری اقتصادی مستقیم با شدت قوی و به میزان $0/89$ است.

جدول ۱۳ - تحلیل ارتباط ابعاد پایداری گردشگری در روستاهای منتخب شهرستان نیشابور

اجتماعی	اقتصادی	اجتماعی	Pearson Correlation	
	**./۸۹۱	**./۴۹۷		
	./۰۰۰	./۰۰۰	Sig. (2-tailed)	زیست محیطی
	۱۸۹	۱۸۹	تعداد	
	**./۴۳۵		Pearson Correlation	
	./۰۰۰		Sig. (2-tailed)	اقتصادی
	۱۸۹		تعداد	

** همبستگی در سطح ۰/۰۱ معنی دار است.

منبع یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

در ادامه پایداری گردشگری به کمک بارومتر پایداری پرسکات آلن کمی شد. بر اساس طبقه بندی پرسکات آلن امتیاز پایداری بین صفر و یک خواهد بود. وضعیت پایداری توسعه گردشگری در روستاهای مورد مطالعه نشان می‌دهد که امتیاز پایداری کل بر اساس دیدگاه مردم ۰/۲۶ و در سطح نسبتاً ناپایدار است و بین روستاهای مطالعه شده از لحاظ پایداری گردشگری تفاوت معناداری وجود دارد و در بعد زیست محیطی و اجتماعی ۹۲/۳۱ درصد روستاها در وضعیت نسبتاً ناپایدار و ۷/۷ درصد روستاها در وضعیت ناپایدار قرار دارند. همانگونه که ذکر شد امتیاز بعد زیست محیطی به عنوان رفاه اکوسیستم و میانگین امتیاز شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی به عنوان رفاه انسانی در نظر گرفته شده است؛ نتایج حاصل از پایداری گردشگری براساس روش بارومتر نشان داد امتیاز رفاه اکوسیستم طبیعی ۰/۲۶ و رفاه انسانی ۰/۲۶ می‌باشد که این امر نشان می‌دهد از دیدگاه مردم محلی پایداری سیستم رفاه انسانی و رفاه اکوسیستم پایین است و توسعه گردشگری در روستاهای مورد مطالعه در سطح نسبتاً ناپایدار قرار دارند. برای بررسی و رتبه‌بندی وضعیت پایداری روستاها بر اساس شاخص‌های مورد بررسی از روش ویکور و برای تعیین وزن شاخص‌های پایداری از مدل شانون بهره گرفته شده است. ابتدا وزن شاخص‌های تحقیق بوسیله مدل آنتروپی شانون مورد بررسی قرار گرفت. نتایج آنتروپی شانون نشان داد شاخص زیست محیطی با وزن ۰/۳۳۶ دارای بیشترین اهمیت و شاخص اقتصادی با وزن ۰/۳۲۹ دارای کمترین اهمیت است. نتایج به دست آمده از روش ویکور بعد از طی مراحل تهیه ماتریس خام، نرمال‌سازی داده‌ها، وزن‌دار کردن ماتریس نرمال، محاسبه ایدئال مثبت (+fi) و منفی (-fi)، محاسبه فاصله از ایدئال و حداقل (R_i و S_i)، محاسبه مقدار Q و رتبه‌بندی نهایی گزینه‌ها و در نهایت تعیین کوچک‌ترین مقدار Q به عنوان بهترین گزینه مشخص شد. کمترین مجموع ارزش عددی Q مربوط به روستای دیزباد است که نشان می‌دهد شاخص‌های پایداری در این روستا نسبت به سایر روستاهای مطلوبتر می‌باشد. بر اساس مجموع ارزش عددی Q پس از این روستا، روستای بوژان، پایدارترین روستا می‌باشد. با توجه به اینکه بیشترین مجموع ارزش عددی Q مربوط به روستای قلعه شیشه است، لذا به لحاظ پایداری، نامناسب‌ترین روستا می‌باشد. روستاهای اسحاق‌آباد، اردمه، شادمهرک، برج، فدیشه، لک‌لک‌آشیان، با توجه به اختلاف کمی که در مجموع ارزش عددی Q نسبت به روستای قلعه شیشه دارند، پس از این روستا شرایط نامناسبی به لحاظ شاخص‌های بررسی شده نسبت به سایر روستاهای مورد مطالعه دارند.

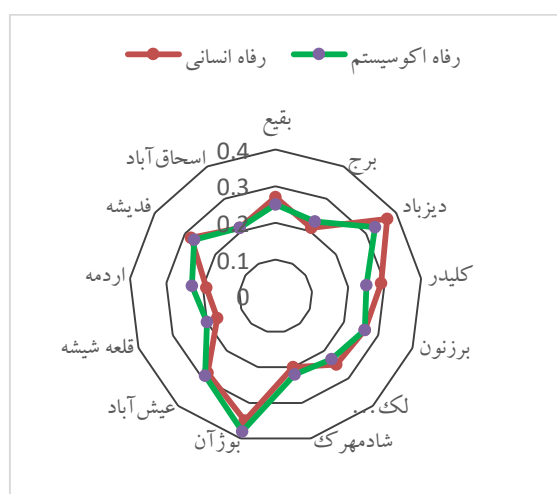
جدول ۱۴- میزان پایداری توسعه گردشگری براساس روش بارومتر از دیدگاه مردم محلی

ایجاد	رفاه انسانی	رفاه اکوسیستم طبیعی	پایداری کل
روستا	امتیاز پایداری	سطح پایداری	امتیاز پایداری
بقیع	۰/۲۷	نسبتا ناپایدار	۰/۲۶
برج	۰/۲۱	نسبتا ناپایدار	۰/۲۲
دیزباد	۰/۳۷	نسبتا ناپایدار	۰/۳۵
کلیدر	۰/۲۹	نسبتا ناپایدار	۰/۲۷
برزنون	۰/۲۶	نسبتا ناپایدار	۰/۲۶
لک لک اشیان	۰/۲۵	نسبتا ناپایدار	۰/۲۴
شادمهرک	۰/۲۰	نسبتا ناپایدار	۰/۲۰
بوژآن	۰/۳۵	نسبتا ناپایدار	۰/۳۷
عیش آباد	۰/۲۸	نسبتا ناپایدار	۰/۲۹
قلعه شیشه	۰/۱۷	نسبتا ناپایدار	۰/۱۹
اردمه	۰/۱۹	نسبتا ناپایدار	۰/۲۱
فدیشه	۰/۲۸	نسبتا ناپایدار	۰/۲۸
اسحاق آباد	۰/۲۱	نسبتا ناپایدار	۰/۲۱
کل	۰/۲۶	نسبتا ناپایدار	۰/۲۶

منبع یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

جدول ۱۵- رتبه‌بندی به روش VIKOR

نام روستا	Rj	Sj	مقدار Q	رتبه	نام روستا	Rj	Sj	مقدار Q	رتبه
بقیع	۰/۲۴	۰/۶۸	۰/۵۴	۶	بوژآن	۰/۲۳	۰/۲۳	۰/۰۹۸	۲
برج	۰/۲۹	۰/۸۳	۰/۷۶	۸	عیش آباد	۰/۲۰	۰/۵۷	۰/۳۴	۳
دیزباد	۰/۱۶	۰/۲۵	۰/۰۱۳	۱	قلعه شیشه	۰/۳۳	۱	۱	۱۳
کلیدر	۰/۲۳	۰/۶۰	۰/۴۵	۴	اردمه	۰/۳۰	۰/۸۸	۰/۸۴	۱۱
برزنون	۰/۲۳	۰/۶۷	۰/۵۰	۵	فدیشه	۰/۲۰	۰/۵۸	۰/۷۶	۹
لک لک اشیان	۰/۲۸	۰/۷۶	۰/۶۹	۷	عشق آباد	۰/۳۱	۰/۸۷	۰/۸۵	۱۲
شادمهرک	۰/۳۰	۰/۸۷	۰/۸۲	۱۰					

شکل ۶- پایداری توسعه گردشگری در روستاهای مورد مطالعه براساس روش بارومتر

تهدیدهای بیرونی زیست محیطی گردشگری، در داخل سیستم هم با ضعف‌های زیادی مواجه هستیم. به طوری که مسئولان محلی برنامه‌های موثری در زمینه حفاظت از جاذبه‌های طبیعی و حفظ محیط زیست روستا و همچنین کنترل آلودگی‌های محیطی ندارند. علاوه بر این آثار و ابنیه گردشگری و تاریخی منطقه در حال تخریب هستند. همچنین کیفیت محیطی (آسفالت، سنگ فرش و ...) در روستاهای مقصد گردشگری پایین است.

علی‌رغم وجود ناپایداری در ابعاد مختلف در روستاهای مقصد گردشگری، قوانین و سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ها نیز بی‌توجه به مقوله پایداری در حال انجام است. به عنوان مثال اجرایی نکردن قوانین و مقررات کاربری اراضی زراعی و باغی در راستای کنترل ساخت‌وسازهای بی‌رویه به‌ویژه خانه‌های دوم؛ عدم توجه به ظرفیت‌های مقاصد گردشگری روستایی؛ عدم نظارت موثر بخش دولتی و نهادهای محلی بر ساخت‌وساز در روستاهای مقصد گردشگری؛ عدم فراهم‌سازی بسترهای جذب سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری روستایی؛ عدم تهیه و اجرای طرح‌های هادی و تفصیلی برخی از روستاهای گردشگری‌پذیر با توجه ویژه به بخش گردشگری و افزایش سرانه سبز، پارکینگ و در نهایت زیباسازی روستاها؛ عدم وجود مراکز اطلاعات بازدیدکنندگان و گردشگران؛ عدم مراکز ارائه‌دهنده اطلاعاتی همانند بروشورها، پانل‌ها، تورهای هدایت‌شده، مسیرها، علائم (طول مسیرها، تعداد و زبان علائم)؛ عدم وجود طرح جامع گردشگری برای توسعه منطقه و گردشگری پایدار در فرآیند برنامه‌ریزی محیطی و اجتماعی و عدم هماهنگی بین ارگان‌های تصمیم‌گیرنده در ارتباط با گردشگری زمینه ناپایداری صنعت گردشگری را در سطح روستاهای گردشگری‌پذیر نیشابور فراهم نموده‌اند.

نتایج حاصل از همبستگی نشان داد بین پایداری زیست محیطی و پایداری اقتصادی رابطه مستقیم با شدت قوی و به میزان ۰/۸۹ وجود دارد. نتایج بارومتر پایداری نیز نشان می‌دهد بین روستاهای مطالعه شده از لحاظ پایداری گردشگری تفاوت معناداری وجود دارد به طوری که بر اساس نتایج روش VIKOR کمترین مجموع ارزش عددی Q مربوط به روستای دیزباد و بوژان و بیشترین مجموع ارزش عددی Q مربوط به روستای قلعه شیشه، اسحاق‌آباد، اردمه، شادمهرک، برج، فدیشه، لک‌لک آشیان می‌باشد که پس از روستای قلعه شیشه شرایط نامناسبی به لحاظ شاخص‌های بررسی‌شده نسبت به سایر روستاهای مورد مطالعه دارند. روستاهای بوژان و دیزباد به علت شناخته شدن در شهرستان به عنوان روستای هدف گردشگری، نزدیکی به شهر، اقدامات خودجوش مردمی، توجه ویژه سازمان میراث فرهنگی و گردشگری شهرستان، و برخورداری نسبتاً مناسب از زیرساخت‌ها تا حدودی در وضعیت بهتری نسبت به سایر روستاها از نظر پایداری قرار دارند. یافته‌های این پژوهش از نظر پایین بودن سطح پایداری گردشگری روستایی با مطالعات اکبریان رونیزی و رضوانی (۱۳۹۴) و از نظر وجود تفاوت در سطح پایداری در بین روستاها با مطالعات کاظمیه و عیدی (۱۴۰۱)؛ کامیابی (۱۴۰۰)؛ طالشی و خداپناه (۱۳۹۹)؛ اکبریان رونیزی (۱۳۹۵)؛ همخوانی دارد. به منظور به حداقل رساندن تأثیرات منفی توسعه گردشگری در مقاصد خاص و به حداکثر رساندن اهداف مثبت، ایجاد تعادل بین نیازهای بازدیدکنندگان، صنعت گردشگری، محیط زیست و جوامع محلی ضروری است. لذا برای رسیدن به گردشگری پایدار در راستای یافته‌های پژوهش، اجرای پیشنهادها زیر می‌تواند در ارتقاء پایداری محیطی مؤثر واقع شود.

در بعد زیست محیطی مهمترین و اصلی‌ترین موضوع کاهش کیفیت محیطی به دلیل خشکسالی بوده است، در این زمینه قبل از هر گونه اقدام، ایجاد اراده کافی در مدیریت سیاسی، قانون‌گذاری، اجرایی، علمی و بخش مردمی شهرستان بر لزوم برخورد اساسی و ریشه‌ای، مستمر، برنامه‌ای با مسأله خشکسالی ضروری می‌باشد. با مدیریت بحران می‌توان اثرات نامطلوب خشکی را تا حد امکان کاهش داد. راهکارهای اجرایی زیادی در این زمینه می‌تواند اتخاذ شود که عبارتند از: کشت گیاهان مقاوم به خشکی، مدیریت صحیح آبیاری، استفاده از روش‌های نوین آبیاری، آبیاری با پساب‌های تصفیه شده و نظایر آن.

در بعد اجتماعی با توجه به عدم رضایت افراد بومی در ورود گردشگران به روستاها به علت ایجاد مشکلات توسط گردشگران، برگزاری آموزش‌های لازم به افراد بومی در ارتباط با مزایای وجود گردشگر به روستا، استفاده از نظرات و پیشنهادهای آنها و مشارکت آنها در مراحل مختلف توسعه و برنامه‌ریزی روستا، همچنین واگذاری اداره امور فعالیت‌های گردشگری روستاها به مردم بومی - محلی و افزایش روحیه‌ی مشارکت‌پذیری و مردم‌سالاری محلی از طریق گسترش نهادهای جامعه‌ی مدنی نظیر انجمن‌ها و سازمان‌های غیرانتفاعی می‌تواند در پایداری اجتماعی گردشگری روستایی مؤثر باشد؛

در بعد اقتصادی توسعه کسب و کارهای محلی گردشگری و جلوگیری از نشتی سرمایه به خارج از روستا؛ توجه ویژه به بعد کارآفرینی در منطقه به منظور توسعه و افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی در بخش گردشگری روستایی از طریق افزایش سهم شهرستان از تخصیص اعتبارات و تسهیلات ملی و استانی به منظور حمایت از بخش خصوصی در روند ایجاد و تکمیل تأسیسات گردشگری در قالب بنگاه‌های اقتصادی کوچک و زود بازده کارآفرین از اعتباراتی که منجر به افزایش مشارکت بخش خصوصی در ایجاد تأسیسات گردشگری و تزریق سرمایه به این بخش باشد، می‌تواند زمینه پایداری اقتصادی گردشگری روستایی را فراهم کند.

۶- منابع

- ازکیا، مصطفی، و کامور، نجمه (۱۳۹۲). توسعه پایدار گردشگری روستایی در روستای چاشم شهرستان مهدی‌شهر. *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، (۳)۵، ۱۰۷-۱۲۲.
- https://jisds.srbiau.ac.ir/article_2437_d05addf5ef9d738457f24874a9d065f2.
- اکبری سامانی، ناهید، بدری، سیدعلی، و سلمانی، محمد (۱۳۹۲). ارزیابی گردشگری پایدار روستایی (مورد شناسی: بخش سامان - شهرستان شهرکرد). *جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای*، (۹)۳، ۲۹-۴۸. <https://doi.org/10.22111/gaij.2014.1387>.
- اکبریان رونیزی، سعیدرضا (۱۳۹۵). سنجش پایداری گردشگری در روستاهای هدف گردشگری (مورد مطالعه: شهرستان سپیدان). *پژوهش‌های روستایی*، (۱)۷، ص ۱۶۷-۱۹۳. <https://doi.org/10.22059/jrur.2016.58390>.
- بحرینی، بدریه (۱۳۹۹). گردشگری فرهنگی و توسعه پایدار. *پژوهش‌های گردشگری و توسعه پایدار*، ۳ (۱)، (۹)، ۶۲-۵۳. <https://ensani.ir/file/download/article/1592116399-10159-9-5>.
- رضایی، پژمان (۱۳۹۷). ارزیابی میزان پایداری گردشگری روستایی (مطالعه موردی دهستان هوره استان چهارمحال بختیاری). *روستا و توسعه*، (۴)۲۱، ۱۳۵-۱۵۹. <https://doi.org/10.30490/rvt.2019.85229>.
- پوراحمد، احمد، حسینی سیاهگلی، مهناز، و صفدری مولان، امین (۱۳۹۵). ارزیابی شاخص‌های توسعه پایداری گردشگری در جوامع میزبان (مطالعه موردی: شهرساری). *آمایش جغرافیایی فضا*، ۶ (۲۱)، ۱۶۰-۱۷۲. https://gps.gu.ac.ir/article_41683_90e0ffaf8e320e88d66a55922c786152.
- تقوایی، مسعود، و غفاری، سید رامین (۱۳۹۶). برنامه‌ریزی فضایی در توسعه صنعت گردشگری (مطالعه موردی استان چهارمحال و بختیاری محور بازفت). *تحقیقات جغرافیایی*، ۲۵ (۹۶)، ۷۹-۹۹. https://journals.ui.ac.ir/article_17856_b0095d9246c3c09d7702ea494b7978d6.pdf.
- حاجیلو، مهدی (۱۳۹۷). تبیین اثرات گردشگری روستایی بر توسعه کسب و کارهای خرد و کوچک روستاهای کوهستانی شرق گیلان. *رساله جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی*، دانشکده جغرافیا، گروه جغرافیای انسانی.
- جوان، فرهاد (۱۴۰۰). تبیین نظام توزیع منافع گردشگری در ناحیه روستایی رضوانشهر. *روستا و توسعه پایدار فضا*، (۲)۲، (۶)، ۹۴-۶۹. <https://doi.org/10.22077/vssd.2021.4838.1050>
- زنگنه اسدی، محمدعلی، گلی مختاری، لیلی، و سعادت فر، رضا (۱۳۹۹). نقش گردشگری روستایی در توسعه پایدار دامنه‌های جنوب غرب بینالود. *روستا و توسعه پایدار فضا*، (۴)۱، (۴)، ۶۸-۴۷. <https://doi.org/10.22077/vssd.2021.4087.1022>

- صادقی، حجت‌الله، و موسوی‌فرد، پرتوسادات (۱۳۹۹). نقش سدها در توسعه پایدار گردشگری روستایی (مورد مطالعه: روستاهای بالادست سد کارون سه در شهرستان ایذه). *روستا و توسعه پایدار فضا*، ۱(۱)، ۸۵-۹۸.
<https://www.doi.org/10.22077/vssd.2020.3486.1002>
- صالحی‌پور، محمدرضا (۱۳۹۴). مدیریت گردشگری میراث فرهنگی (راهنمای عمل). اصفهان: انتشارات چهار باغ.
- ضرغام بروجنی، حمید، و صداقت، مریم (۱۳۹۷). الگوی پارادایمیک توسعه پایدار گردشگر مبتنی بر استقراء داده بنیاد از بیانات مقام معظم رهبری. *پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی دانشکده علوم انسانی اسلامی و قدرت نرم دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)*، ۷(۱۶)، ۱۶۷-۲۰۸.
<https://ensani.ir/file/download/article/1609929637-10349-98-56>
- رحیمی‌پور، بهاره، ظاهری، محمد، و کریم‌زاده، حسین (۱۳۹۹). شناسایی و تحلیل پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی با رویکرد آینده‌پژوهی (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری شهرستان سفز). *فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۹(۳۵)، ۹۰-۱۱۱.
<https://doi.org/10.22080/jtpd.2021.19834.3383>
- طالشی، مصطفی، و خداپناه، کیومرث (۱۳۹۹). ارزیابی و سنجش پایداری گردشگری از دیدگاه مدیران محلی (مطالعه موردی: ناحیه اردبیل). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۵(۱)، ۲۶۷-۲۸۰.
http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_672739.html
- عباسی، محمدجواد، سجادی، ژیلا، عبدالهی، علی، و رضویان، محمدتقی (۱۳۹۹). تبیین عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی در ایران. *مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۵(۵۲)، ۱-۲۶.
<https://doi.org/10.22054/tms.2020.46417.2204>
- راستای، عبدالقادر، هادیانی، زهره، و طیب‌نیا، سیده‌ادی (۱۴۰۰). تحلیل اثرات گردشگری بر جامعه میزبان نواحی روستایی (مورد مطالعه روستای تمین در شهرستان میرجاوه). *روستا و توسعه پایدار فضا*، ۲(۴)، ۵۷-۷۸.
<https://doi.org/10.22077/vssd.2022.4770.1042>
- رضوانی، محمدرضا، بدری، سیدعلی، ترابی، ذبیح‌الله، ملکان، احمد، و عسگری، علی (۱۳۹۵). ارزیابی توسعه پایدار گردشگری در مناطق روستایی حاشیه کلان‌شهر تهران (مورد مطالعه روستای آهار). *پژوهش‌های روستایی*، ۷(۲)، ۲۹۸-۳۸۹.
https://jrur.ut.ac.ir/article_58975_4cf557b75e31d011e9348e1ee6e7f315.pdf
- عنابستانی، علی‌اکبر، جوانشیری، مهدی، و کاویانی، سمیرا (۱۳۹۶). بررسی تأثیر رواج گردشگری خانه‌های دوم بر توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی مطالعه موردی شهرستان کلاردشت. *برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)*، ۷(۳)، ۲۴-۱.
<https://doi.org/10.22108/sppl.2017.81534.0>
- فتحی، زهرا، بهار مقدم، مهدی، و پور حیدری، امید (۱۴۰۰). بررسی تأثیر فشار بودجه زمانی بر رابطه ابعاد ذهنیت فلسفی و قضاوت حرفه‌ای حسابرس: رویکرد ساختاری. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، ۱۸(۶۹)، ۱-۲۸.
<https://doi.org/10.22054/qjma.2019.46462.2053>
- کاظمیه، فاطمه، و عیدی، اسما (۱۴۰۱). سنجش پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه گردشگری روستایی در استان آذربایجان شرقی. *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۱۴(۵۴)، ۱۴۱-۱۵۸.
<https://doi.org/10.30495/jisds.2022.68449.11761>
- کامیابی، سعید (۱۴۰۰). بررسی سطوح پایداری گردشگری در روستاهای هدف گردشگری شهرستان میامی. *مهندسی جغرافیایی سرزمین*، ۵(۲)، ۱۰(۱)، ۳۶۷-۳۷۹.
<https://dorl.net/dor/20.1001.1.25381490.1400.5.10.14.2>
- محمودی، حمیده، شایان، حمید، سجاسی قیداری، حمداله، صادقلو، طاهره، و مینایی، مسعود (۱۴۰۱). ارزیابی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر جریان های جذب گردشگری روستایی (مورد مطالعه حوزه نفوذ گردشگری شهر مشهد)، *روستا و توسعه پایدار فضا*، ۳(۴)، ۱(۲)، ۱-۲۱.
<https://doi.org/10.22077/vssd.2023.5838.1148>
- مودودی، مهدی، بوزرجمهری، خدیجه، شایان، حمید و ضیائی، محمود (۱۳۹۴). نقش گردشگری در تحولات اقتصادی و اجتماعی روستاهای هدف استان گلستان. *جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ۱۳(۲)، ۲۵(۲)، ۱-۲۸.
<https://doi.org/10.22067/geography.v13i2.17903>
- ناصح، نگین و تقوی، لعبت (۱۳۹۸). بررسی شاخص‌های گردشگری پایدار در دستیابی به ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی: ارائه راهکار برای اثرات مخرب. *انسان و محیط زیست*، ۵(۵۰)، ۲۶-۳۹.
https://he.srbiau.ac.ir/article_14955_e7cf105ddc0536c78310f3a29b73bb3a
- نظم‌فر، حسین و علی‌بخشی، آمنه (۱۴۰۰). آینده‌پژوهی برنامه‌ریزی توسعه گردشگری نمونه موردی استان اردبیل. *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۲۱(۶۳)، ۷۹-۵۹.
<http://dx.doi.org/10.52547/jgs.21.63.59>

References

- Abbasi, M. J., Sajjadi, J., Abdulahi, A., & Razovian, M. T. (2020). Explanation of factors affecting the development of rural tourism entrepreneurship in Iran. *Tourism Management Studies*, 15 (52), 1-26, <https://doi.org/10.22054/tms.2020.46417.2204>. [In Persian]
- Akbari Samani, N. Badri, S. A., & Salmani, M. (2013). Evaluation of sustainable rural tourism case study: Saman sector, Shahrekord County. *Geography and urban-regional planning*, 3(9), 48-29, <https://doi.org/10.22111/gaij.2014.1387>. [In Persian]
- Akbarian Rounizi, S. R. (2016). Assessing the sustainability of tourism in the studied target villages of tourism: Sepidan county. *Rural Research*, 7(1), 167-193. <https://doi.org/10.22059/jrur.2016.58390>. [In Persian]
- Anabestani, A. A., Javanshiri, M., & Kaviani, S. (2017). Investigating the effect of second home tourism on the physical development of rural settlements, a case study of Kalardasht County. *Spatial Planning (Geography)*, 7(3)(26), 1-24, <https://doi.org/10.22108/sppl.2017.81534.0>. [In Persian]
- Araújo, G. S., Pimenta, H. C. D., Reis, L. M. M., and Campos, L. M. S. (2013). Diagnosis of Sustainability in the Brazilian City of Touros, *An Application of Thebarometer of Sustainability*, Holos, 29(2), 161-177. <http://dx.doi.org/10.15628/holos.2013.1220>.
- Bahraini, B. (2020). Cultural tourism and sustainable development. *Tourism Research and Sustainable Development*, 3 (1), (9), 62-53, <https://ensani.ir/file/download/article/1592116399-10159-9-5>. [In Persian]
- Crăciun, A. M., Dezsi, Ş., Pop, F., & Cecilia, P. (2022). Rural Tourism—Viable Alternatives for Preserving Local Specificity and Sustainable Socio-Economic Development: Case Study—“Valley of the Kings”(Gurghiului Valley, Mureş County, Romania). *Sustainability*, 14(23), 16295. <https://doi.org/10.3390/su142316295>.
- Cucari, N., Wankowicz, E., & De Falco, S. E. (2019). Rural tourism and Albergo Diffuso: a case study for sustainable land-use planning. *Land use policy*, (82), 105-119. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.11.050>.
- Davardoust, S., & Karahan, F. (2021). Evaluation of sustainable rural tourism. The case of uzundere district, erzurum, turkey. *Sustainability*, 13(18), 10218. <https://doi.org/10.3390/su131810218>.
- Ezekia, M., & Kamour, N. (2013). Sustainable development of rural tourism in Chashem village, Mehdishahr County. *Iranian Social Development Studies*, 5(3), 107-122, https://jisds.srbiau.ac.ir/article_2437_d05addf5ef9d738457f24874a9d065f2. [In Persian]
- Fathi, Z., Bahar Moghadam, M., & Pour Heydari, O (1401). Investigating the effect of time budget pressure on the relationship between the dimensions of philosophical mindset and the auditor's professional judgment: a structural approach. *Empirical studies of financial accounting*, 18 (69), 1-28, <https://doi.org/10.22054/qjma.2019.46462.2053>. [In Persian]
- Ferreira, F. A., Castro, C., & Gomes, A. S. (2020). Positive and negative social-cultural, economic and environmental impacts of tourism on residents. In *International Conference on Tourism, Technology and Systems*, 288-298. http://dx.doi.org/10.1007/978-981-33-4256-9_26.
- Hajilo, M. (2018). Explaining the effects of rural tourism on the development of micro and small businesses in the mountainous villages of eastern Gilan. *Dissertation on Geography and Rural Planning*, Faculty of Geography, Department of Human Geography. [In Persian]
- Havlíková, M., Stupková, L. C., & Plíšková, L. (2019). Evaluation of sustainable tourism potential of the principle Giant Mountains resorts in the Czech Republic. *Environmental & Socio-economic Studies*, 7(4), 26-35. <http://dx.doi.org/10.2478/environ-2019-0021>.
- Higgins-Desbiolles, F. (2018). Sustainable tourism: Sustaining tourism or something more?. *Tourism management perspectives*, 25, 157-160. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.11.017>
- Jafari, J., & Xiao, H. (2016). *Encyclopedia of tourism Editio. 2*. Publisher Springer Reference.
- Javan, F. (1401). Explaining the distribution system of tourism benefits in the rural area of Rezvanshahr. *Village and sustainable development of space*, 2(2), (6), 69-94, <https://doi.org/10.22077/vssd.2021.4838.1050>. [In Persian]
- Kazimieh, F., & Eidi, A. (1402). Assessment of socio-cultural sustainability of rural tourism development in East Azarbaijan province. *Iranian Social Development Studies*, 14(54), 141-158, <https://doi.org/10.30495/jisds.2022.68449.11761>. [In Persian]

- Koens, K., Postma, A., & Papp, B. (2018). Is overtourism overused? Understanding the impact of tourism in a city context. *Sustainability*, 10 (12), 4384. <http://dx.doi.org/10.3390/su10124384>.
- Mahmoudi, H., Shayan, H., Sejasi Keidari, H., Sadeghlou, T., & Minaei, M. (1402). Evaluation and prioritization of factors affecting the flow of rural tourism attraction (the study of Mashhad city's tourism influence area), *Village and Sustainable Development of Space*, 3(4), (12), 1-21, <https://doi.org/10.22077/vssd.2023.5838.1148>. [In Persian].
- Martínez, J. M. G., Martín, J. M. M., Fernández, J. A. S., & Mogorrón-Guerrero, H. (2019). An analysis of the stability of rural tourism as a desired condition for sustainable tourism. *Journal of Business Research*, 100, 165-174. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.03.033>.
- Maududi, M., Bozrajmehri, K., Shayan, H., & Ziaei, M. (2015). The role of tourism in the economic and social developments of the target villages of Golestan province. *Geography and Regional Development*, 13(2) (25), 1-28, <https://doi.org/10.22067/geography.v13i2.17903>. [In Persian]
- Naseh, N., & Taqwi, I. (2019). Investigating indicators of sustainable tourism in achieving economic, social, cultural and environmental values: providing a solution for destructive effects. *Man and Environment*, (50), 26-39, https://he.srbiau.ac.ir/article_14955_e7cf105ddc0536c78310f3a29b73bb3a. [In Persian]
- Nazmfar, H. & Ali Bakshi, A. (1401). Future research of tourism development planning case study of Ardabil province. *Applied Research in Geographical Sciences*, 21(63), 59-79, <http://dx.doi.org/10.52547/jgs.21.63.59>. [In Persian]
- Polat, N. (2015). Technical innovations in cruise tourism and results of sustainability. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 195, 438-445. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.06.486>.
- Pourahmad, A., Hosseini Siahgoli, M., & Safdari Molan, A. (2016). Evaluation of tourism sustainable development indicators in the host communities of a case study: Sari city. *Space Geographic Survey*, 6 (21), 172-160, https://gps.gu.ac.ir/article_41683_90e0ffaf8e320e88d66a55922c786152. [In Persian]
- Pramanik, P. D., & Ingkadijaya, R. (2018). The impact of tourism on village society and its environmental. *In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 145(1), 012060. IOP Publishing. <http://dx.doi.org/10.1088/1755-1315/145/1/012060>.
- Rahimipour, B., Zahiri, M., & Karimzadeh, H. (2020). Identification and analysis of key drivers effective on the sustainable development of rural tourism with a future research approach case study: target villages for tourism in Saqez. *Tourism Planning and Development Quarterly*, 9(35), 111-90, <https://doi.org/10.22080/jtpd.2021.19834.3383>. [In Persian]
- Rastai, A. Q., Hadyani, Z., & Tayebnia, S. H. (1401). Analysis of the effects of tourism on the host community in rural areas the case study of Temin village in Mirjaveh county. *Village and sustainable development of space*, 2(4), (8), 57-78, <https://doi.org/10.22077/vssd.2022.4770.1042>. [In Persian]
- Rezaei, P. (2018). Assessing the level of sustainability of rural tourism case study of Horah district of Chaharmahal Bakhtiari province. *Village and Development*, 21(4), 159-135, <https://doi.org/10.30490/rvt.2019.85229>. [In Persian]
- Rizvani, M. R., Badri, S. A., Torabi, Z.A, Malekan, A., & Asgari, A. (2016). Evaluation of sustainable development of tourism in rural areas on the outskirts of Tehran metropolis case study of Ahar village. *Rural Research*, 7 (2), 289-298, https://jrur.ut.ac.ir/article_58975_4cf557b75e31d011e9348e1ee6e7f315.pdf. [In Persian]
- Sadeghi, H.A., & Mousavi Fard, P. S. (2020). The role of dams in the sustainable development of rural tourism case study: villages upstream of the Karun Se dam in Izeh county. *Village and Space Sustainable Development*, 1(1), (1), 85-98, <https://www.doi.org/10.22077/vssd.2020.3486.1002>. [In Persian]
- Sahmeh, S. (1401). Investigating the levels of tourism sustainability in the target villages of Miami county. *Land Geographical Engineering*, 5(2) (10), 367-379, <https://dorl.net/dor/20.1001.1.25381490.1400.5.10.14.2>. [In Persian]
- Salehipour, M.R. (2015). *Management of cultural heritage tourism (practical guide)*. Isfahan: Chahar Bagh Publications.
- Sharma, A. (Ed.). (2019). *Sustainable Tourism Development: Futuristic Approaches*. CRC Press.

- Shi, Y., Zhang, J., Cui, X., & Zhang, G. (2022). Evaluating Sustainability of Tourism Projects in Rural Land Development Base on a Resilience Model. *Land*, 11(12), 2245. <http://dx.doi.org/10.3390/land11122245>.
- Talshi, M., & Khodapanah, K. (2020). Evaluation and measurement of tourism sustainability from the point of view of local manager's case study: Ardabil district. *Human settlement planning studies*, 15(1) (50), 280-267, http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_672739.html. [In Persian]
- Taqvai, M., & Ghaffari, S. R. (2017). Spatial planning in the development of the tourism industry case study of Chahar Mahal and Bakhtiari province, Bazfat axis. *Geographical Research*, 25 (96), 79-99, https://journals.ui.ac.ir/article_17856_b0095d9246c3c09d7702ea494b7978d6. [In Persian]
- Wu, Z., Lai, I. K. W., & Tang, H. (2021). Evaluating the sustainability issues in tourism development: An adverse-impact and serious-level analysis. *Sage Open*, 11(4), 21582440211050384. <https://doi.org/10.1177/21582440211050384>.
- Zanganeh Asadi, M. Ali., Goli Mokhtari, L., & Saadati Far, R. (2020). The role of rural tourism in the sustainable development of the southwestern slopes of Benalud. *Village and Sustainable Development Space*, 1(4), (4), 47-68. <https://doi.org/10.22077/vssd.2021.4087.1022>. [In Persian]
- Zargham Borojni, H., & Sadaqat, M. (2018). Paradigmatic model of sustainable tourist development based on the foundation's data induction from the statements of the Supreme Leader. *Cultural Guard of the Islamic Revolution, Faculty of Islamic Humanities and Soft Power University of Imam Hussain Officer Training and Training*, 7 (16), 167-208, <https://ensani.ir/file/download/article/1609929637-10349-98-56>. [In Persian]

